

VITÉZ UZSOKI BÁRÓ SZURMAY SÁNDOR
NY. M. KIR. HONVÉDELMI MINISZTER,
GYAL. TÁBORNOK

LOSONCZI SZAKÁLL KALMAN
NY. VKT. EZREDES, A SZURMAY HADSEREGCSOPORT
VOLT VEZÉRKARI FŐNÖKE

UZSOK HŐSEI

AZ OROSZ KÉZRE KERÜLT MAGYAR TERÜLETEK
FELSZABADÍTÁSA EZERKILENC SZÁZTIZENEGY
NOVEMBER ÉS DECEMBER HAVÁBAN

ÍRTA:

LOSONCZI SZAKÁLL KÁLMÁN
NY. VKT. EZREDES, A SZURMAY HADSEREGCSOPORT
VOLT VEZÉRKARI FŐNÖKE

AZ ELŐSZÓT ÍRTA:

VITÉZ UZSOKI BÁRÓ SZURMAY SÁNDOR
NY. M. KIR. HONVÉDELMI MINISZTER,
GYAL. TÁBORNOK

SAJTÓ ALA RENDEZTE ÉS ZÁRÓSZÓVAL ELLÁTTA:

VÁNDOR KÁLMÁN

SZÉCHENYI IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI R. T. KIADÁSA
KÉSZÜLT A KÖNYVNYOMTATÁS ÖTSZÁZADIK ESZTENDEJÉBEN

Copyright by Müller Károly, Budapest

Felelős kiadó: Müller Károly.
Nyomta: Koródi Mihály és Fia, Budapest, IX. Mester u. 21.

ELŐSZÓ.

1914 november havában igen borongós idők szakadtak hazánkra. A lebergi csata után hadseregünk visszavonult egészen a Visztuláig. Az ellenség pedig nemcsak üldözte a visszavonulókat, nemcsak körülzárta Przemysl várát, hanem döngette hazánknak Galícia és Bukovina felé eső határait is.

Én a mozgósítás befejezése után, már 1914 nyarán kértem harctéri beosztásomat, de csak ez év november 24-én kerültem a frontra, mint az ungvölgyi hadsereg csoportparancsnoka. Amidőn átvettem a parancsnokságot, Szakáll Kálmán vezérkari ezredes, e munka írója volt vezérkari főnököm, tehát jobbkézem. Ez igen lényegesen megkönnyítette munkámat nemcsak azért, mert neki már majdnem négyhavi hadi tapasztalata volt, hanem azért is, mert ő ennél a hadseregcsoportnál már hosszabb idő óta dolgozott, így a csapatokat, azok használhatóságát, az alárendelt parancsnokokat és a hegyes terepet is ismerte. Mindezek pedig oly fontos tényezők a vezetésnél, mint a rövidlátó embernél a megfelelő szemüveg, amidőn a szabadba, különösen nagyforgalmú utcára lép.

Ebben a kedvező helyzetben csak egy baj volt.

És pedig az, hogy a hadseregcsoport törzse távolról sem felélt meg. Bár a kitűnő 38. honvédhadosztály törzsből alakult, de a segédközlegek és az összekötő szolgálat elvégzésére szolgáló felszerelések hiányoztak, sőt hiányzott több szakreferens és a segéderők is. Ilyenformán minden törzsbeli embernek éjjel-nappali munka, mellett, amennyire lehetett, ezeknek hiányát is pótolni kellett.

De teljesen ez nem sikerülhetett. így a végzett munkáról és előfordult eseményekről szóló napló vezetése is hiányos volt. Ezért kértem én meg már évekkel ezelőtt volt vezérkari főnökömet Szakáll Kálmánt, hogy írja meg ezt a munkát, melynek megírásában készségesen segíték és röviden tartott naplómát is rendelkezésre bocsátom. így született meg ez a munka. Szerintem bűn lett volna, ha ezeket a hazánkat különösen érintő eseményeket csak a hadi levéltárban fekvő, igen hézagos iratok alapján és nem a tényeknek megfelelően írták volna meg.

Örömmel bocsátjuk most ezt a hézagpótló munkát útjára a fiatalabb nemzedékek okulására és a szóbanforgó magyar csapatok nagy dicsőségére.

vitéz uzsoki báró SZURMAY SÁNDOR

ny. gyalogsági tábornok,
ny. magy. kir. honvédelmi miniszter

BEVEZETÉS.

1914. novembere. A háború negyedik hónapja. Az oroszok Galícia nagy részét elfoglalták, Przemysl körülzárták s a 8. orosz hadsereg a Kárpátok kapuit döngette. A monarchia harmadik hadserege Boroevic gyalogsági tábornok vezetésével kénytelen volt a túl-erő nyomása elől visszavonulni, keleten a Csontos-Szinna-Homonna vonaláig, nyugaton valamivel később Bártfa mögé visszamenni. Ennek következtében nagyobb magyar területeket engedett át az orosz túl-erőnek. A helyzet olyan volt, hogy Boroevic már az-za gondolattal is foglalkozott, hogy hadseregét egy még hátrább fekvő területre vonja vissza. A világháborúról szóló bécsi vezérkari mű első kötetének 592. lapján, mely az 1914. december elején lejátszódott eseményeket tárgyalja, az utolsó bekezdésben a következőket találjuk: *„Unter dem beklommenden Eindruck des Verlustes von Bártfa beschäftigte sich das 3. A. K. abermals mit dem Gedanken die Armee in ein verschanztes Lager nach Eperjes und selbst in dem Brückenkopf von Budapest zurückzunehmen, um den überangestregten, aller Unbül preisgegebenen Truppen endlich Ruhe zu gewähren, die Munition zu ergänzen und Ersatz heranzuziehen.“* Magyarul: A

bártfai vereség nyomasztó hatása alatt a harmadik hadsereg parancsnoksága ismét azzal a gondolattal foglalkozott, hogy a hadsereget visszavonja Eperjes mögé elsáncolt táborba, sőt a budapesti hídfőbe, hogy végre nyugalomhoz juthassanak a különféle viszonytagságokat elszenvedett csapatok, továbbá hogy kiegészíthető legyen a lőszerkészlet és a csapatok állománya.

Ugyanennek a műnek 775. lapján az utolsó bekezdésben Boroevicnek arról a ténykedéséről találunk feljegyzést, hogy ezt a szándékát nemcsak az A. O. K.-nak (hadseregfőparancsnokság) jelentette be, hanem arról az alárendelt parancsnokságokat is értesítette.

A magyar Alföld, esetleg Budapest felé irányuló orosz betörés réme tehát, mint a legközelebbi lehetőség felmerült már. Ez a tény nemcsak a magasabb katonai parancsnokságokat, hanem a magyar kormányt is foglalkoztatta, legfőképpen Tisza István gróf miniszterelnök és Hazai Samu báró honvédelmi miniszter aggodalmát váltva ki. A lehetetlent is megpróbálták, hogy az orosz betörést elhárítsák, új alakulatokat varázsoltak elő, részint a hadszíntéren kéznél levő, bár nem első vonalbeli erők összehívásával, részint pedig az anyaországban a póttes-teknél új alakulatok szervezésével.

Tisza István gróf és Hazai Samu báró a lehetetlent olyan hihetetlenül rövid idő alatt valósította meg, hogy az oroszoknak nemcsak meg kellett állnia az addig elért vonalon, hanem rövid tizenöt nap alatt a magyar területet is el kellett hagynia. 1914. december 9-én az összes orosz csapatokat a magyar

határon túlra vetették vissza s a fentemlített magyar területek teljesen felszabadultak az orosz megszállás alól.

Ezeket a hadműveleteket, amelyekkel a magyar területeket megtisztították az orosz hadsereg csapataitól, Szurmay Sándor altábornagy vezette, vezérkari főnöke pedig jelen sorok írója volt. A hadműveletek a harmadik hadsereg jobbszárnyán Uzsoknál és Szinnánál, majd pedig a hadsereg jobbszárnyán levő honvéderőkkel a hadsereg balszárnyára szállított 2 honvéd hadosztállyal Bártfa, azután pedig Neusandec irányában zajlottak le. Aránylag rövid idő alatt, nagy területen végrehajtott szép hadműveletek voltak ezek, melyek örök időkre fényes megnyilvánulásai lesznek a magyar csapatok harcra termetiségének és csodálatraméltó szívósságának.

A 38. honvédhadosztály törzse, amely nemcsak egy hadseregcsoporthoz vezetéseivel, hanem a kiterjedt harc vonal napenkénti látogatásával amúgy is túl volt terhelve, s az események gyors pergése folytán többnyire mozgásban volt, képtelen volt a hadseregcsoporthoz naplóját kellő tökéletességgel vezetni. Így abban nem is juthattak kifejezésre az egyes események olyan részletességgel, amint azt jelentőségüknél és érdekességüknél fogva megérdemelték volna. Főként pedig nem voltak kimerítőek azok a megfontolások és mérlegelések, amelyek ezeket az eseményeket kiváltották.

Ezek a tények és körülmények indítottak arra, hogy a megőrkítésre érdemes hadműveleteket összefüggően, de a harcászati részletek mellőzésével megírjam és ezzel is téglát tegyek ahhoz az emlék-

műhöz, melyet a magyar katona örök dicsőségére kell emelni.

Egyben hálás köszönetet mondok szeretett nagynevű parancsnokomnak, vitéz uzsoki báró Szurmay Sándor gyalogsági tábornok úr önnagyméltóságának, aki ennek a munkának megírására nemcsak ösztönzött, hanem támogatásával és közreműködésével annak terhét is megosztotta velem. A leírandó események két térbelileg egymástól független részre oszlanak, és pedig:

I. az Ung- és Ciroka-völgyi (Homonna—Szinna—Uzsok),

II. a Tapoly-völgy és Neusandec közötti (Bártfa és Limanova) eseményekre.

Lássuk ezeket egyenkint.

AZ UNG- ÉS CIROKA-VÖLGYI ESEMÉNYEK.

Mielőtt az események taglalását megkezdeném, az olvasó figyelmét fel kell hívnom a csatolt vázlatokra. A kiinduló helyzetet 1914. november 25.-én este a csatolt 2-es számú vázlat mutatja. A hadrend részleteit a 3-as számú melléklet tünteti fel. Amint az 1-ső számú vázlatból kitűnik, az eredetileg csak az Ungvölgy és kísérő magaslatainak megvédésére hivatott báró Karg neve után elnevezett ungvölgyi hadseregcsoportnak legnagyobb része nyugat felé, tehát eredeti arcvonalával teljesen ellenkező irányban került harcba. Ugyanis csak így biztosíthatta az oroszoknak a Ciroka-völgyben való fokozatos előnyomulása folytán mindjobban veszélyeztetett balszárnyát és hátát. A hadseregcsoportnak ez a része a 24. honvédgyalozezereadből, egy zászlóalj kivételével a 23. honvédgyalozezereadből és a 38. honvédgyaloghadosztály tüzérségéből állt. Légvonalban mérve körülbelül hatvan kilométernyi hosszú, félkör alakú arcvonal keletkezett, melynek központja Nagyberezna volt.

Itt tehát egy fokozatos átcsoportosítás történt. De az erőknek az Ungvölgyből való elvonása csak úgy történhetett meg, hogy az ottani ellenséges erő, az eredetileg két orosz gyalog- és egy lovashadosz-

tályból álló Eck-csoport szerencsére a legnagyobb fokú tétlenséget tanúsította. Sőt, nemcsak tetlen volt, hanem még a gyenge 76. dandár és a jobbról szomszédos Hoffmann-hadtesthez tartozó Guillaume-különítmény elől visszament Uzsok mögé, ahol a hírek szerint téli szállásra kezdett berendezkedni.

Ez volt a helyzet, amikor 1914. november 25.-én hajnali fél három órakor Szurmay Sándor altábornagy, akkori honvédelmi államtitkár, Nagybereznára érkezett és báró Karg altábornagytól a hadseregcsoporthoz parancsnokságát átvette. Vele egy időben érkezett meg Huber közös hadseregbeli ezredes, aki a 76. dandárparancsnokságot vette át.

Szurmay Sándor altábornagy harctérre érkezése körülményeit a következőképpen írja le:

„1914. november 24-én déltájban, mint a 38. honvédelmi gyaloghadosztály újonnan kinevezett parancsnoka, Kassán jelentkeztem a harmadik hadsereg parancsnokánál, Boroëvic gyalogsági tábornoknál. Boroëvic-et addig személyesen nem ismertem. A szokásos Isten hozott után bevezetett dolgozószobájába és a katonai helyzetet ábrázoló nagy mappán megmutatta, hogy hadseregének jobb szárnyán mi a helyzet. Ez a helyzet nagy vonásokban a következő volt:

Az oroszok, mint az első számú melléklet mutatja, egy északról délre nyúló negyven-hatvan kilométeres mélységű magyar területsávot foglaltak el. Az elfoglalt terület zsák alakban terült el a határ mentén s e zsák alakú terület legdélibb részén feküdt Homonna és Szinna. Ungmegyében a megye és az Ungvölgy lényeges része állott már megszállás alatt. Boroëvic ujjával félkörben végigszántva a mappát,

Szinnától az Ungvölgyön át egészen Tináig, a következőket mondotta:

— Nem a 38. hadosztály vezetését fogod átvenni, hanem az imént mutatott seregem egész jobbszárnyát képező hadseregcsoportot parancsnokságod alá rendelem. Ebédelj velünk, azután menj ki Nagybereznára és minél előbb vedd át a vezérletet.

Meglepetten, de kimondhatatlan örömmel vettem tudomásul a rendelkezést. Hiszen reggel indultam Budapestről, tudtam, milyen szorongás van a magyar fővárosban a muszka inváziója miatt, láttam az aggodalmat: mi lesz, ha esetleg az ország nagyobb területére is kiterjed ez az invázió. Öröm fogott el, mert úgy éreztem, hogy ebben a nagyobb hatáskörben, ha Isten segít, értékesebb és hathatósabb munkát tudok majd végezni a körülbelül hatvan kilométernyi fronton. Úgy éreztem, hogy így inkább megtudom valósítani azt a célomat, hogy az oroszokat kiverjem az ország területéről.

De a mappán látott csapatok és nevek elolvasása után a becsületesség és a nyíltság azt követelte, hogy Boroevic felé fordulva, a következőket mondjam:

— Jelentenem kell, hogy én csak féléves altábornagy vagyok. Az alám rendelt fronton három nálam rangidősebb altábornagy lenne alámrendelve.

— Az nekem mindegy, — hangzott Boroevic válasza — majd kiadom az erre vonatkozó parancsot!

Boroevicnek a katonai szabályok értelmében ehhez joga volt. De még ki sem mondta ezeket a szavakat, már készen állt a tervem, ami szerintem,

adott helyzetben, számunkra a legtöbb sikert jelenthette.

Ujjammal egy nyilas vonalat rajzoltam a mapán, Ciróka-Ófalu és Méhesfalván át az oroszok által elfoglalt zsákalakú terület közepéig s így szóltam:

— Itt fogom meg az oroszokat!

Boroevic rám nézett.

— Ez nem lesz olyan egyszerű — mondotta — előbb nézd meg jól a helyzetet a helyszínen. Az orosz már nyakig beásta magát. Még azon is túl.

Boroevic kijelentése azonban távolról sem ingatta meg elhatározásomat. Kétségtelennek tartottam hogy azon a helyen a leggyengébb az orosz, mert hiszen a támadást Homonnánál várta s a legkevésbé sem gondolt komoly támadásra itt, a 900—1000 méter magas hegyvidéken. Ha tehát valahol van kilátás a sikerre, ez az a hely.

Délután elutaztam Kassáról, útközben tovább szőttem a terveket és 1914. november 25.-én hajnali két óra harminc perckor megérkeztem Nagybereznára. Azonnal átvettem a parancsnokságot és jelentést kértem a helyzetről.

Eddig Szurmay Sándor leírása. S most, mielőtt áttérnénk az események tárgyalására, ismerkedjünk meg a csapatokkal, amelyek azokat végrehajtották.

A hadseregcsoport magvát az erdélyi hős legénységéből álló 38. honvédgyaloghadosztály képezte. Ezt a seregetestet talán szükségtelen tüzetesebben ismertetnem, hiszen eléggé ismeretes volt a Höfer-jelentésekből, amelyekben olyan sokszor hangzott róla dicsérő elismerés. Jellemzésére tehát csak a következőket említem meg:

1915. nyarán Linzingen porosz generális, a következőket táviratozta az A.O.K.-nak, a hadesereg-főparancsnokságnak:

„Büszke vagyok, hogy olyan csapat van parancsnokságom alatt, mint a 38. honvédhadosztály, mely az egész déli német hadseregek példaképeként szolgálhat.“

De még fölemelőbbek azok a szavak, amelyeket II. Vilmos német császár Nisbe való utazása alkalmával mondott a vármegyéje területén őt kísérő Medve Zoltán krassószörénymegyei főispánnak. Medve Zoltán ugyanis kérdést intézett a császárhoz, ismerős-e Erdélyben.

— Igen — válaszolta II. Vilmos császár — egyik hadseregemben harcol az erdélyi 38. honvédhadosztály, melynek minden katonája mindmegannyi hős.

Medve főispán ezt a kijelentést hivatalos formában is tudomására hozta a hadosztály parancsnokságának, mely azt másolatban minden század naplójához hozzátűsítette.

Ennél a hadosztálynál a háború elején csak arról volt szó, hogy milyen arányban van benne képviselve a román elem. Ha ez nem lépte túl a hatvan-hetven százalékot, akkor a magyar elem már magával ragadta őket, s a csapat tökéletesen megbízható volt. Sajnos, ebben az időben az első nagy veszteségek után, amelyek természetesen főként a magyar elemet érték, a 23. ezrednél nem volt meg a kellő arány. Ennélfogva az ezred nem érte el a többiek értékét. De ott sem tartott sokáig ez az állapot.

A 38. honvédhadosztály a háború elejétől kezdve szünet nélkül harcban állott. Jó ideig a

legszélső jobbszárnyat képezte, s így a legfáradtságosabb és legönfeláldozóbb teljesítményeket kellett véghez vinnie. Ennek megfelelően természetesen óriásiak voltak a veszteségei is és már eddig is ismételtten kellett a hadosztályt, úgyszólván teljesen felújítani.

Mikor érkezett azoknak az eseményeknek az ideje, melyekről szólni kívánunk, a hadosztály erősen létszám alatt volt. Ennek ellenére aránylag tűrhető volt a helyzet, mert az utolsó négy nap, a november 17.-től 20.-ig terjedő napok viszonylagos nyugalma, a hadosztályt végre pihenőhöz juttatta és restaurálhattuk.

Nagy hiány volt azonban tisztekben és parancsnokokban. Fiatal századosok, sőt főhadnagyok működtek zászlóaljparancsnoki beosztásban, a századparancsnokok pedig nagyobbára tartalékos tisztek voltak. Egyébként az események kezdetén a csapatok erkölcsi és fizikai állapota, fegyverzete és felszerelése kielégítő volt.

Ide tartozott a *Wallner-különítmény*. E különítmény a magyar kiegészítésű 33. *császári és királyi gyalogezred két zászlóaljából* és egy hegyiütegből állt. Eredetileg a VII. hadtesthez tartozott, de az orosz előnyomulás folyamán elszakadt eredeti kötelelétől és még a határon túl rendelte ki a Krautwald-csoport a Karg hadseregcsoporthoz biztosítására. Ezt a feladatát Wolosate környékén kellett teljesítenie. A különítményt közelről nem ismerem, de panaszt ellenük sohasem hallottam.

Ugyancsak ide tartozott a *102. népfelkelő gyalog-*

ezred, mely a hasonló számot viselő szegedi népfelkelő gyalogdandár maradványaiból alakult. Ez a dandár idősebb évfolyamú, jórészt alföldi magyar legénységből alakult és Plank altábornagy parancsnoksága alatt állott. Noha a legénység idősebb évfolyamú volt, már az első Ungvölgyi harcok idejében, tehát 1914. szeptember 25.-től kezdve, igen nagy hősiességgel és a népfelkelő csapatok átlagát messze felülmúló módon harcolt együtt a 38. honvédgyaloghadosztállyal. Hősiességüket és a teljesítmény horderejét akkor tudjuk kellően értékelni, ha tekintetbe vesszük hogy az alföldi legénység számára milyen szokatlan volt a hegyes terep s ha tudjuk, hogy tüzérség és géppuska nélkül, hiányos felszereléssel és szervezettel, sötétkék békebeli uniformisban kellett harcolniok. Vitézséggel és önfeláldozással pótolták a hiányokat. De természetes, hogy a veszteségek is ennek megfelelőek voltak, különösen tisztekben, kik példaadón mindig előljártak. Hogy mily méretűek voltak a veszteségek, ennek illusztrálására álljon itt az a tény, hogy Hajasd előtt egyetlen napon három ezredparancsnok esett el négy közül s a dandár vezérkari tisztje is megsebesült. A veszteségek okozták, hogy az állandóan harcban álló, kiegészítést és pótlást nélkülöző dandár egy hónap alatt negyedrészére apadt s végül a dandár maradványai mindössze egy ezredre voltak elegendők.

Ennek az ezrednek legénysége harc- és viharezzett volt, de eseményeink idejében nagyon fáradt, nagyon megviselt. Azonban *még* így is használható.

Ugyancsak Szurmay Sándor báró parancsnoksága alá került a 8. *lovashadosztály* is, mely dragonyos és ulánus ezredeből állott, de igen gyenge létszám-

mal. Azonkívül a háborúnak ebben a kezdeti időszakában még rendkívül gyakorlatlanok is voltak a gyalogharcban. Felszerelésük sem volt annak megfelelő. Sem gyalogsági ásóval, sem szuronnyal nem voltak felszerelve. Az *egész* hadosztály alig egy-két gyalogszázadnyi erőt képviselt, úgyannyira, hogy eleinte nem is végezhetek egyebet, mint tábori csendőrszolgálatot a hozzájuk beosztott 2. osztrák népfelkelő területi dandár mögött. Azt kellett volna megakadályozniuk, hogy ez a dandár szét ne szaladjon. De sajnos ezt a feladatot is minimális eredménnyel végezték el.

Még egy improvizált alakulatot is kapott Szurmay Sándor, az 56. hadosztályt. Ez az improvizált alakulat mindössze hat zászlóaljból állott, így még fél hadosztálynak sem számított. Hevenyészett alakulat volt, egymást nem ismerő, idegen csapattestekből összerakult tisztek és legénység úgyszólván nem is értették egymást. A legénység népfelkelőkből, hadtáp-, vasút- és műtárgy-biztosító alakulatokból összeszedett idősebb emberekből került ki, élükön nyugdíjas, szolgálaton kívüli és népfelkelő tisztek állottak, sötétkék ruhában, elhanyagolt, négyféle rendszerű fegyverzettel, mely a lőszer utánpótlást szerfelett megnehezítette és használata is komplikált volt. Géppuskájuk és tábori telefonjuk egyáltalában nem volt. Lovasságuk egy és fél pótszázadból, tüzérségük két menetütegből állott és teljesen konzolidálatlan állapotban volt. A törzseket hiányosan állították össze, jelentő lovasok helyettesítették a tábori távbeszélő alakulatokat s mindez hihetetlenül megnehezítette a parancsadást és a jelentésadást. Igazán csak derék, különösen magasabbrangú parancsnokaiknak

volt köszönhető, hogy itt-ott ezek a csapatok reményen felüli teljesítményt értek el.

Szurmay Sándor altábornagy kapott még két 40 éven felüli, kedélyes bécsi „Bürgerek“-ből alakult dandárt is. Az *első és második számú bécsi népfelkelő területi danóArt.* Idős népfelkelő és nyugdíjas tisztek vezetése alatt pontosan ugyanazokkal a szervezeti hiányokkal és hibákkal küzdött ez a dandár is, mint az 56. hadosztály. Felszerelése azonban „persze a sötét ruhától eltekintve, teljesen kifogástalan volt, fegyvere pedig a világ akkor legjobb puskája, az eredetüeg Mexikó részére Stajer-ben készült s azért közönségesen mexikóinak nevezett, ezerkétszáz lépéses alapirányzéku fegyver.

Ezek a dandárok tulajdonképen a bécsi és budapesti hídfők védelmét voltak hivatva szolgálni. Kellő begyakorlás és lökiképzés után saját fészük közvetlen védelmére talán egészen jól megfelelték volna. De itt a nehéz hegyvidéken, ahol a fedett terepen még ellenőrzésük is meg volt nehezítve, tökéletesen felmondták a szolgálatot.

1914. október 22-én Zalokiecnél jelentek meg első ízben ezek a csapatok és vadonatúj ruhájukkal, felszerelésükkel valósággal szenzációt keltettek. A szenzáció erejével hatottak lerongyolódott és több hét óta állandó közelharcban elcsigázott csapatainkra. De belértéküket hamarosan alkalmunk volt megismerni. November 16-án Siankinál, be sem várva az ellenség támadását, megfutamodtak és megfutamodásuk miatt az egész hadseregcsoportot vissza kellett vonni.

Egy nappal később, november 19-én pedig az első

népfelkelő területi dandár Tinánál futamodott meg egy „erős ellenséges dandár“ elől, melyet azonban Os-váth főhadnagy zászlóaljával könnyű szerrel vetett vissza, újra elfoglalva a pár nappal előbb még meg-csodált 1. népfelkelő területi dandár által feladott Tinát.

Amint ellenséges tüzet hallottak, azonnal elkezdtek kisebb-nagyobb csoportokban visszazárlingózni. S ha kérdőre vonták őket, hová mennék:

— Zur Küche! — volt a válasz.

S a miéltre meggyőződéssel felelték:

— Mir san zersprengt, mir san die letzten vom Regiment,

Természetesen összegyűjtöttük és kellő kioktatás, fenyegetések kíséretében visszakísértettük őket dandárukhoz. De nyílt harcban azután sem lehetett őket használni egy-kettőre teljesen felörlődtek. Kár volt ezekért a szegény öreg családapákért és kár volt a nekik kiosztott, veszendőbe ment elsőrendű hadianyagért.

Nos, ez volt az a hadseregcsoport, amelynek parancsnokságát Boroevic Szurmaj Sándor altábornagyra bízta.

Mint az ismertetésekből tisztán kiviláglik ,csak papiroson volt ez is. A valóságban kizárólag a 38. honvédhadosztály és a Wallner- különítmény két 33-as zászlóalja volt teljes értékű. De ezek is csak félállományon. Ezeken kívül a 102-es népfelkelő ezred és az 56-os hadosztály még valahogy használható volt, de a többiek csak tehertételt képeztek. S külön nagy baj volt a tüzérségi erők elégtelensége, a tarackok teljes hiánya. Tudnivaló ugyanis, hogy a tarackok

hegyvidéken nélkülözhetetlenek, hiszen lapos röppályájú ágyúk el sem érhatték a jól elhelyezett mélyebben fekvő célokat. Különösen nem a fölényes hordtávú orosz tüzérséget.

Felmerül a kérdés, kik állottak ezzel a hadseregcsoporttal szemben. Nos, a csoporttal szemben álló ellenségről november 25-én a következőképen voltunk tájékozva:

Az Ung völgyében és Uzsok környékén két gyalog- és egy lovashadosztály állt, az úgynevezett Eckcsoport.

Wolosate környékén gyengébb gyalogsági erők táboroztak.

A Ciroka-völgyben Lehmann és Attemssel szemben, a foglyok bementése szerint 5 gyalog- és 2 kozákezred állott, melyek között kétségtávol megállapítható volt, hogy ott van a 48. hadosztály is.

Az oroszok tehát, mint mindig és mindenütt, itt is túlerőben voltak.

A TEREP.

A terep, melyen ezek az események lejátszódtak, az Erdős-Kárpátok, illetve az Erdős-Kárpátoknak aránylag sűrűn lakott része. A terület a községek határait alkotó kevés szántóföldtől eltekintve, nagyob-bára összefüggő kincstári és uradalmi erdőségekkel volt borítva. Ez a tény az áttekintést és vezetést rend-kívüli módon megnehezítette. Ennélfogva az alpa-rancsnokok magasfoku önállóságára és kezdeménye-zési bátorságára, valamint a csapatok teljes megbíz-hatóságára volt szükség, hogy eredmény legyen el-érhető.

A hegyoldalak meredek, de nem sziklásak s így az az előny is megvolt, hogy ha megmászásuk nagyon fáradságos is, de minden irányban gyalogság által le-hetséges. A csapatok elhelyezése, minthogy a közsé-gek még érintetlenek voltak, megfelelőbb lett. Szur-may Sándor báró vállalkozásának segítségére sietett az időjárás is, mely az évszakhoz képest kedvező volt. Hogy az egész vállalkozás lefolyását könnyebben ér-zékelhetővé tegyük, közölnünk kell még, hogy a fő-völgyekben ugyan alkalmasak voltak az utak kocsi-közlekedésre is, de a mellékvölgyek természetes út-jain erre gondolni sem lehetett. Kelet felé pedig a

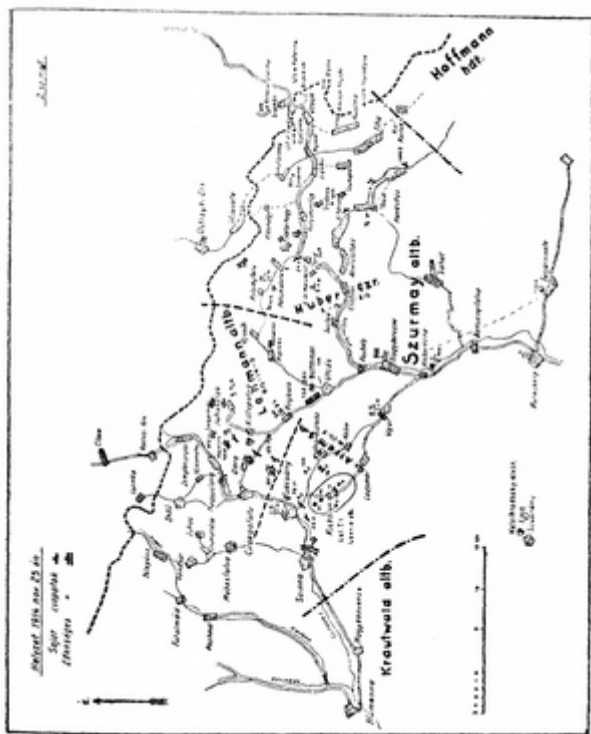
közlekedés párhuzamos utak hiányában kizárólag az Ung völgyében vezető műútra és vasútvonalra szorítkozott.

Ezek előrebocsátása után nézzük most már meg az eseményeket, amelyek dicsőséges fegyvertényként az ország területét megszabadították az ellenségtől, (lásd a 2. sz. mellékletet.)

November 25-re kiadott intézkedések a következők voltak: A 76. dandár Huber ezredes parancsnoksága alatt tartsa állásait.

Lehmann foglalja el Ciroka-falut, az Attems-csoport pedig Takcsányt tartva, támadjon Szinnára.

Ezen a napon érkezett meg, mint már vázoltuk, Szurmay Sándor báró, átvéve a hadseregcsoport parancsnokságát.

NOVEMBER 25 ESEMÉNYEI.

Szurmay altábornagy mindenekelőtt néhány órára lepihent. Pihenés után a kora reggeli órákban autóba szállt és kiment Kiskolon-ra, az *Attems-csoport* parancsnokságához. Csak néhány percnyi utat kellett megtennie, máris találkozott gazdátlanul csellengő bécsi népfelkelőkkel s így már az első percekben kószolót kapott azok harci értékéről. Ugyancsak alkalma volt belátni az 56. hadosztály szervezeti hiányosságaiba is. Ezt a parancsnokságot harcállásán, a Kiskolontól északra fekvő magaslaton találtuk meg. Rendkívül {kedvezőtlen fekvésű pont volt. Mi semmit se láttunk a teljesen erdővel borított harcterületből, ezzel szemben az ellenséges tüzéség azonnal észrevett és kiadós tűz alá vett bennünket. Szurmay Sándor báró altábornagy itt kapta meg frontszolgálata legelső órájában a tűzkeresztséget.

Ezek után természetesen a hadosztályparancsnoksággal együtt azonnal alkalmasabb harcállást kerestünk a közelben. Szurmay Sándor jelentést kért a harc menetéről és a csapatok helyzetéről, de tájékoztatást nem kaphattunk, mivel jelentés még sehonnan sem érkezett be, A hadosztály vezérkari főnöke, egy régebben nyugdíjban levő vezérkari alezredes,

azonban azonnal jelentkezett, hogy lefut a hegyről jelentésekért. Kiderült ugyanis, hogy nemcsak csapat-telefonjuk nincs, hanem még jelentő lovasokat sem osztottak be a csapatokhoz. Szurmay Sándor elképedve nézte ezt a helyzetet, hiszen el lehet képzelni, micsoda ólomlábakon járt itt a csapatokkal való érintkezés. Amint hazaérkeztünk, legelső dolga volt Szurmay altábornagynak ,hogy táviratban egy gyaloghadosztályra való távbeszélő felszerelést kérjen a honvédelmi minisztertől. Fel kell jegyeznünk, hogy azt pár nap alatt meg is kaptuk, holott a szolgálati út betartásával soha, vagy csak hetek múltával teljesült volna kívánsága,

Szurmay Sándor délután a Lehmann-csoportot kereste fel. A tapasztalatok, melyeket itt az első vonalba helyezett 2-es számú bécsi népfőlkelő dandárnál szerzett, igen szomorúak voltak. Kezdte belátni, hogy igaza volt Boroevicnak, amikor azt mondta: nem lesz könnyű dolog kimozdítani álásukból a nyakig beásott oroszokat. Bizonyára Boroevic is számolt ezeknek a csapatoknak minőségével.

Mint már jeleztem, a csoport számára támadást rendeltek el. Eleinte ez a támadás nagyon lassan jutott előre, de estefelé az ellenség mégis visszavonult előle, a Ciroka-ófalutól keletre fekvő magaslatokra s a csoport elérte a Koziolata \diamond 922 — DARA — 807 vonalat. (Lásd 2. sz. melléklet.)

A nap további eredményei a következők voltak: az Attems-csoportnál a 75. honvéddandár a nap folyamán elfoglalta Takcsányt, nyolc tisztet és 741 foglyot ejtett. De tőle balra a Lavric-csoportnak, a Szinna—takcsányi úttól délre, egy orosz ezred támadása

és az egyes osztrák területi népfelkelő dandár megszabadása folytán az erdélyi 75. honvéddandárt is vissza kellett vonni a Kiskolon-tól északra fekvő magaslatokra. A Lavric-csoport, melynél a két gyöngé 23. honvédgyalogezredbeli zászlóalj mintegy négyszáz embert veszített, Kiskolon-on gyülekezett.

A 76. erdélyi honvéddandárnál, az Ung völgyében a helyzet nem változott.

NOVEMBER 26. ESEMÉNYEI.

November 26.-ra a következő *intézkedések* adatnak ki: A 76. *dandár* összhangban a Hoffmann-hadtest Guillaume-különítményével, az Ungvölgyben Hajasdra támad. *Lehman* folytatja előnyomulását Ciroka-Ófalu-Nagypolányra. Atems visszaveti a Szinna—takcsányi műúttól délre előnyomult ellenséget és birtokába veszi a Szinna körüli terepet. Visszaveszi Takcsányt és attól északra három zászlóaljjal előnyomulva, támogatja a műúttól délre előnyomuló csoportot. Egyben támogatást kért Szurmay altábornagy a Krautwald-csoporttól Homonna irányából. A Szurmay hadseregcsoport parancsnoksága november 26.-án reggel hét órától kezdve Kiskolon-nál található.

November 26.-án reggel a hadseregcsoport parancsnoksága, élén Szurmay Sándor altábornaggyal, kiment a legkritikusabb helyre, az Attems-csoport-hoz, amely ugyan ismét elfoglalta Takcsányt, de támadása a műúttól délre tért nem nyert és Krautwald támogatását is hiába várta.

Az ellenállás a Lehmann-csoporttal szemben mutatkozott a leggyengébbnek s így a csoport rövidesen elfoglalta Ciroka-ófalut és Nagypolányt. A 76. dandárral szemben már sokkal erősebb ellenség mutatkozott, úgyhogy tért nyerni nem tudott és kénytelen volt visszamenni malomréti állásába.

A *délután folyamán* Szurmay Sándor itt látogatta meg a dandárt. Látogatása után páncelvonatra ült és nem törődve az ellenséges lövedékekkel, berobogott az ellenséges vonal mögé egészen Fenyvesvölgyig.

A nap folyamán új csapatok érkeztek be. Ezek közül a 22. és 24-es ezredek egy-egy menetzászlóaljja és egy tartalék-honvédüteg Attemhez, a 2/24. hadtápszászlóalj pedig Lehmannhoz osztatott be. A 76. dandárhoz két menetzászlóaljat és egy hadtápszászlóaljat irányítottak.

A nap folyamán Havasközről az a jelentés érkezett, hogy Pox százados az 1/23. honvédzászlóaljjal Havasköznel foglyokat ejtett, kik úgy vallottak, hogy az oroszok körülbelül nyolcezer főnyi csapattal a Tinától nyugatra levő magaslatokon védelemre rendezkednek be.

Amikor Szurmay Sándor altábornagy Boroevicnél jelentkezett, első gondolata az volt, hogy Méhesf alvánál törni át az orosz frontot. Eredeti gondolatát, mely benne a helyzet első áttekintése alkalmával szinte megérezszerűen keletkezett, egy pillanatra sem tévesztette szem elől, csak a kedvező alkalmat várta, hogy azt megvalósíthassa. Ugyanis, amikor átvette a hadseregcsoport parancsnokságát, az erők elosztását és csoportosítását illetően már kész helyzetet talált, mely az oroszok betörésével fokozatosan és spontán alakult ki, mint az események s a harci helyzet szüleménye. S ezideig nem volt egyetlen nélkülözhető zászlóaljja sem, különösen nem az alkalmasak közül, melyet tervének keresztülvitelére valamely másik pontról elvonhatott volna.

November 26.-án azonban a feszültség némileg

enyhült és különösen Lehman előtt az ellenséges ellenállás egyre gyöngült. Szurmay Sándor felismerte a pillanatot, azonnal megragadta az alkalmat, hogy tervét végrehajtsa.

Hogy mi volt gondolatmenete, melyek voltak erre vonatkozó intézkedései, azt az uzsoki csaták hőse maga így mondja el:

„November 26.-án este a következőképen ítélt meg a helyzetet: Az Ung völgyében Huber ezredes ezen a napon sem tudott még a szomszédos Guillaume különítmény segítségével sem Hajasdra feljutni. A beérkezett jelentések szerint a Zolobina-Tiha vonalban egy orosz ezred feküdt erős tüzérséggel s mögötte Uzsoknál még három orosz ezred állott. A fölényes tüzérség kereszttüze Huber ezredet arra kényszerítette, hogy visszavonuljon a Patakujfalu, Malomrét, Viharos vonalra. De én ennek ellenére sem aggódtam az Ung völgyéért, tökéletesen megbíztam a kitűnő és harcedzett erdélyi honvédekben és Huber ezredes ügyes, erélyes vezetésében.

A Ciroka-völgyben nyilvánvalóvá vált, hogy az oroszok Ciroka-ófalú és Nagypolánynál gyenge csapatok nyomásának is engedtek és visszavonultak a völgy túlsó oldalára. Sőt, a szakasztól északra és északkeletre teljesen passzív viselkedtek. Tehát nem fenyegetett veszély. Ugy éreztem, hogy a betörési pont és irány ügyes megválasztása esetén nem lesz nehéz áttörni és eredeti tervemet végrehajtva, Méhesfalváig eljutni.

De ennek az volt az előfeltétele, hogy néhány teljes értékű tábori zászlóalj ügyes és hőslélkü parancsnokok vezérlete alatt a legrövidebb vonalon és a le-

hető legrövidebb idő alatt hajtsa végre.

Ugyanis ez azt jelentette, hogy állásban fekvő ellenséges csapatok hátából lesz hallható a harc, már pedig lehetetlennek tartottam, hogy még a legerősebb idegzetű ellenséges parancsnokot és csapatot is érintetlenül hagyja a Szinna vidékén, Méhesfalva irányából, tehát hátában hallható vagy jelentett harc. De azzal is tisztában voltam, hogy ez a támadás a távolabb, Homonnánál harcoló oroszokat is villámcsapásként fogja érni.

Azt is jól tudtam, hogy siker is csak akkor várható, ha Takcsány-Szinnánál mindaddig nem történik baj, amíg a Méhesfalvára irányított csapat nem érvényesül. Éppen ezért balszárnyamat a rendelkezésre álló csapatok legjobbjaival kell támogatni.

A méhesfalvai betörésre a két császári és királyi 23. aradi ezredbeli zászlóaljtal találtam a legalkalmasabbnak. Irány Méhesfalva s ha azt elérte, az oroszok látába Szinna. Ugyanakkor Botthmer tábornok három-négy zászlóaljjal külön feladatként Attems támogatására Takcsányon át támad. Huber ezredesnek tartania kell malomréti állását. Az e napon bevonult Szoták ezredesnek, a 23. gyalogezred parancsnokának pedig a szintén beérkezett 23-as menetzászlóaljjal és az 1/23. zászlóaljjal tartania kell a Havas-köz-Sóháti utat. A még beérkező hadtápszászlóaljak tartalékként Kisbereznán maradnak.

Ebben az értelemben mentek ki a november 27-re szóló intézkedések.

Meg kell jegyezni, hogy a 33-as zászlóaljnak kiadott parancsot a III. hadseregparancsnokság nagy lelkesedéssel fogadta.

NOVEMBER 27 ESEMÉNYEI.

November 27.-én egymásután futottak be a jelentések.

A 76. dandár tartja állásait.

Lehmann tartja az elfoglalt területeket.

Zemplénoroszinál gyalogságból és tüzérségből álló gyengébb ellenséges erők jelenlétét állapították meg.

Azután arról jött jelentés, hogy Takcsánytól nyugatra és Szinnánál az ellenség erős ellenállást fejt ki.

Egyik jelentés a másikat követte.

Atteins az út mindkét oldalán támad. Jobbszárnyán tizenhárom órakor Botthmer harcba lép. A támadás kezd tért nyerni.

Takcsánynál orosz előretörés. A 24. honvédegységek három friss menetszázada bravúrosan visszaveri.

Délben először hangzik fel Méhesfalva neve. Jelentés érkezik, hogy a 33. ezred két százada Bajos őrnagy parancsnoksága alatt elérte Méhesfalvát és ott a nyugati és déli arccal harcba szállott.

Még egy jelentés érkezik Homonnáról: kemény harcok folynak, de a kilátások jók.

Most estig nem történik semmi különösebb esemény. Húsz órakor este azonban jelentés érkezik, hogy a Bajos-különítmény Méhesfalváról visszatért Ciroka-ófalura.

Miért?

Állítólag azért, mert mozgókonyháját nem tudta magával vinni.

Azonnal parancs megy, virradatkor ismét előre a mai feladattal.

Amiért pedig Méhesfalváról visszatért Ciroka-ófalura, azonnal írásbeli igazoló jelentést tegyen.

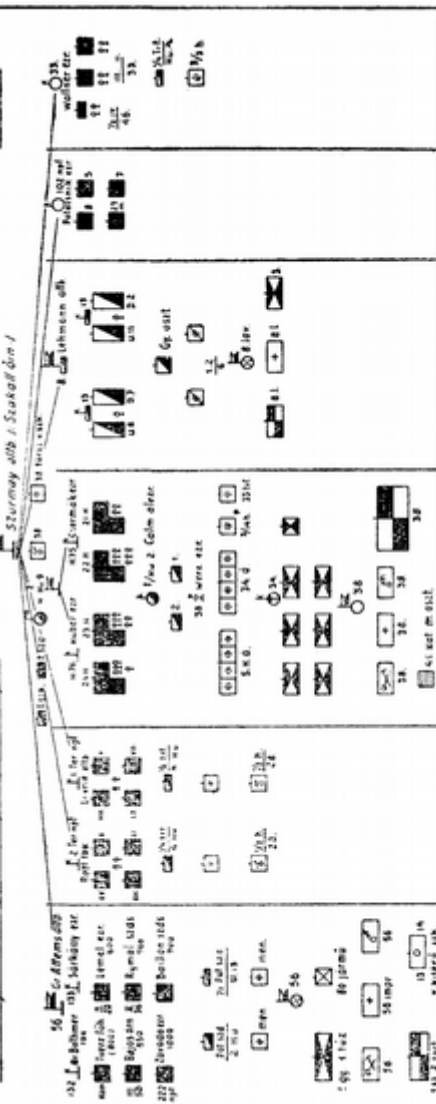
Ezen a napon 204 hadifoglyot hoztak be. Ugyancsak ezen a napon tudtuk meg, hogy Rafft tábornok a 2-es számú osztrák népfelkelő területi dandár parancsnoka, az előző napon segédtszjtjével együtt hadifogságba esett. Ez úgy történt, hogy a vitéz tábornok a támadásnál példát kívánván mutatni, mint mindig, ezúttal is elsőnek ugrott fel és revolverével a kezében „Vorwärts“ kiáltással előre rohant.

A dandárja azonban nem követte ...

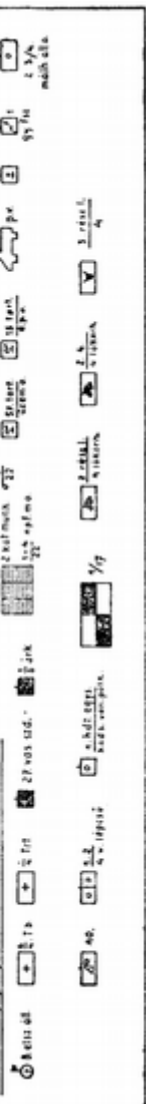
Sőt, az ellenséges srápnelltűz miatt, mint rendszeren, visszaszaladt s ott hagyta talán egyedüli sebesültjét, a parancsnokát, akit az oroszok fogtak el. (Értesülesem szerint a tábornok a háború után egészségesen és szerencsésen hazatért.)

A Sturmgy hads csop hadrendje 1914 nov végén

3. m. d.

A hads csop piognak közeleihenél előrendelve

NOVEMBER 28 ESEMÉNYEI.

November 28-ra a feladatok azonosak voltak az előző napon kiadott feladatokkal. Szurmaj altábornagy, a hadseregcsoport parancsnoka, már a kora hajnali órákban ott volt a legkritikusabb helyen, az Attems-csoportnál. De helyzetjelentést nem tudott adni. Az egész vonalon síri csönd volt.

Azonnal parancsörtszteket ugrasztott Attems alparancsnokaihoz azzal a rendelkezéssel, hogy nyomuljanak előre.

Ez meg is történt, még pedig akadály nélkül. Mint kiderült, az oroszok az éj folyamán a náluk már gyakran tapasztalt ügyes módszerrel, kiürítették állásaikat és visszavonultak, hogy kihúzhassák nyakukat a méhesfalvai betörés folytán keletkezett hurokból.

De hogy ez a visszavonulás nem volt tervszerű, azt azonnal látni is fogjuk. Hogy kényszer alatt s a legnagyobb sietséggel vonultak vissza, annak legfőbb bizonyítéka volt, hogy szokásuk ellenére halottaikat, köztük egy tüzérezredet is, temetetlenül hagyták hátra.

Az előnyomulás tehát megtörtént, de a visszavo-

mulás folytán mindössze néhány foglyot és mintegy negyven orosz járművet zsákmányoltunk.

El lehet képzelni annak a parancsnoknak a lelki állapotát, aki látja, hogy kiröppent markából a madár, amelyről azt hitte, hogy már megfogta. Szurmay altábornagy joggal remélhette, hogy Méhesfalvánál az oroszok hátába irányított betöréssel végzetes csapást mért a 48. orosz hadosztályra, sőt közvetve a Homonna vidékén küzdő 49. orosz hadosztályra is.

Joggal remélhette ezt, különösen november 27-én, amikor ez a betörés teljesen a meglepetés erejével hatott. Isten tudja, milyen óriási hatása lett volna annak ebben az időben, ha erélyesen, teljes lendülettel hajtják végre és viszik tovább minél mélyebben az ellenség hátába. Hiszen még így végrehajtva is döntő befolyással volt a Homonna—Szinna körüli hacokra, mert mint látjuk, az orosz XXIV. hadtestet a csatater legsürgősebb elhagyására kényszerítette.

Ilyen csalódás után az ember könnyen beleéli magát azoknak a jobb sorsra érdemes és igazán sajnálatraméltó alparancsnokoknak a helyzetébe, akik hevenyészve felállított, modern hadviselésre fel nem szerelt, nem is képesített csapatok élére állítva, fogcsikorgatva kénytelenek a legkedvezőbb harci helyzeteket kihasználatlanul hagyni. Olyan harci helyzeteket, amelyekben rendes tábori csapatok élén diadalokat aratnának.

Türniök kell, hogy a kedvező alkalom elszaladjon, mert csapatukban nincs meg a helyzet kihasználásához szükséges átütő erő, a szükséges technikai felszerelés s mindehhez a parancsközvetítés tökélet-

lensége miatt az alkalmas időpontot sem ragadhatják meg, nem értékesíthetik befolyásukat ott, ahol arra égető szükség lenne, ahol az döntő hatást váltana ki.

Aki hasonló helyzetben nem volt, nem is tudja átérezni az ilyen helyzet tragikusságát.

De egy vigasztaló mégis volt a dologban: az ellenség, habár ép bőrrel is, de magyar földről a határon túlra menekült. S ez örömmel és büszkeséggel töltötte el a vezért és minden egyes katonáját.

Üldözésre, sajnos, nem gondolhattunk, főképen nem erélyes üldözésre, hiszen hiányoztak az e célra felhasználható elsőrendű csapatok. De nem is volt erre szükség, mivel az oroszok enélkül is visszavonultak.

Egyetlen dandár lett volna, mely az üldözésre alkalmas, a 75. dandár, azt azonban vissza kellett vonnunk az Ungvölgybe, hogy azt is megtisztítsuk az ellenségtől. Itt már elegendő volt a megfigyelés.

NOVEMBER UTOLSÓ NAPJAI.

A *november 29.-i* napot Szurmay altábornagy pihenőül rendelte s az volt a terve, hogy e napon rendeztetik a kötelékeket. Ezt a rendezést a Lehmann-csoportnak már elért helyezetében, az Attems-csoportnak és a 75. dandárnak Szinnán, a többinek pedig Takcsány—Kiskoloncon kellett végrehajtani.

De a derék erdélyi 75-ös dandár ezen a napon sem jutott pihenőhöz. A 76. dandár ugyanis délidőben az Ungvölgyében kénytelen volt a túlerővel támadó ellenség elől malomréti állásából a jobban kiépített sóslaki állásba visszavonulni. A helyzet mielőbbi megerősítést tett szükségessé s így a 75. dandárt még november 29.-én Lodoméren át Kisbereznára kellett irányítani, hogy onnan a harminckét kilométeres út után november 30.-án Sóslakra meneteljen.

E napon értékes értesüléseket szereztünk az ellenség erejéről. így megtudtuk, hogy nagyobb erők vannak Penyvesvölgy és Tiha környékén, egy zászlóalj fekszik maga mögött nagyobb erőkkel Zemplénoroszinál, Méhesfalvánál pedig mintegy négy zászlóaljnyi ellenség ellen folytat derekas küzdelmet a Bajos-különítmény. Az értesülések szerint úgy látszott, hogy ez a négy zászlóaljnyi orosz katonaság

utóvédet képez és estig minden valószínűség szerint Bajos el is foglalja Méhesfalvát.

Ezen a napon különben 219 hadifoglyot kísérték be.

Szurmay altábornagy este kiadta a *november 30.-ára vonatkozó rendelkezéseket*. Ezek szerint a 70. dandárnak tartani kell sóslaki állását, a Lehmann-csoport, melynek alárendeltetik a Sárkány-dandár is, Zellő irányában megy előre, az Attems-csoport pedig Méhesfalva—Vendégin át folytatja előnyomulását.

Ezeket az intézkedéseket, valamint a későbbieket is Szurmay altábornagy már ágyban fekvé adta ki. Ugyanis erősen meghűlt a jéghideg páncélvonaton és magas lázzal ágyba kellett feküdnie, melyből csak december 7.-én kelhetett fel.

November 30.-án a 76. dandárnál különösebb *esemény* nem fordult elő. Állásait tartotta és megerősítéseket is kapott. Ugyanis a déltájban Révhelyrt, beérkező 75. dandártól odairányították a 24. ezred menetzászlóalját, a Ciroka-völgyből átvont 38. hadosztály egész tüzérségét és egy műszaki közeget szegedróttal.

A Lehmann- és Attems-csoportok orosz utóvédekkel folytattak harcokat, melyek estefelé visszavonultak, úgy hogy ők a Saganowec 802 — Ujszomolnok—Juhos—Csukaháza vonalat elérték. A helyzetet, amely november 30.-án este fennállott, a 4. számú mellékleten figyelhetjük meg.

Ezen a napon hadseregcsoporthunk parancsnoksága rendelkezést kapott a 3. hadseregparancsnokságtól. A rendelkezés úgy szólt, hogy Pflanzner-Baltin lovassági tábournak kérésére a tőlünk Keletre Volóc

környékén harcoló Hoffmann hadtest tehermentesítése végett, karöltve a Guillaume-különítménnyel, hadseregcsoportunk vesse vissza a Hajasd környékén és attól délre levő oroszokat.

A rendelkezés szerint a támadásnak december elsején kellett volna megkezdődnie. Szurmay altábornagy azonban kérte, hogy csapatainak, különösen pedig a 75. dandárnak eddigi teljesítményeire való tekintettel a támadás ne december elsején, hanem másodikán kezdődjék meg. A kívánság jogos volt és méltányos, hiszen a 75. dandár a két utolsó napon kemény harcok után körülbelül ötven kilométert ment. A 3. hadsereg parancsnoksága Szurmay altábornagy javaslatát elfogadta.

DECEMBER ELSŐ NAPJAI.

December elsején az északi csoportok folytatták előnyomulásukat. Lehmann Zemplénoroszit, Atteins pedig Telepócot érte el.

A 38. hadosztály állásait tartva, előkészületet tett az előnyomulásra. A legénység kapott fejenként négy konzervet, három szalonna-adagot; teát, kávét, cukrot osztottak ki és lőszertvivő málhás állatokat szereltek fel.

Ezen a napon érkezett meg Szurmay altábornagyhoz a 3. hadseregpáncsnokság következő parancsa:

„Ő cs. és kir. fensége, a hadseregfőparancsnok úr megbízott, hogy Önnek és derék csapatainak az *utolsó napokban nehéz viszonyok között elért eredményeihez a legmagasabb különös elismerését* és azon reményeit fejezzem ki, hogy a hátrálásra kényszerített ellenséget feltartóztathatatlanul fogják üldözni és a határhegyeken át visszavetni.

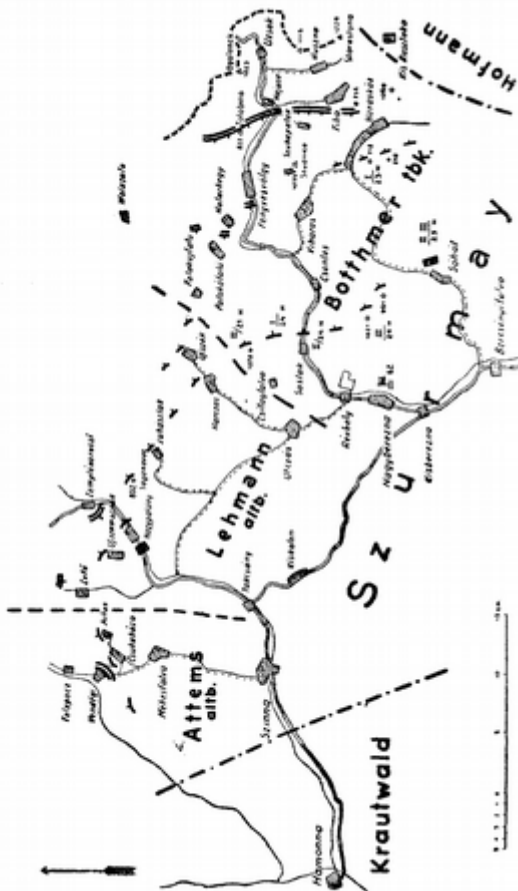
Sietek Önnek ezen legmagasabb elismerés alkalmából — mely a csapatoknak kihirdetendő — a legszívélyesebb szerezsekívánataimat kifejezni.

Boroevic s. k. gyalogsági tábornok.“

Holzweg 1918 November 10 an erste

Schlaf stoppeler
Einspargen

4. Maßstab

Ezzel egyidejűleg megparancsolta a hadseregparancsnokság, hogy az elért állásokat az összes erőikkel tartsák. A 38. honvédhadosztály pedig támadjon Uzsokra.

Azonnal megtörténtek az intézkedések a támadásra. Sejtettük, hogy az ellenségnek a Határhegy—Fenyvesvölgy—Studnica \diamond 1035 vonalban — miként a 4. mellékleten látható, — csak előcsapatai vannak. Valószínűnek látszott, hogy főereje az Ungvölgyben védelemre legalkalmasabb állásban, a Zolobina \triangle 822 és attól délre a Szuha-patak és Tiha között vonuló hegyhát vonalában van. Nyilvánvaló volt, hogy ezt a kimondottan erős és jó állást és a még emögött esetleg következő nagyobbára erdővel fedett állásokat kizárólag arcban megtámadni nemcsak nagyon nehéz és hosszadalmas lett volna, hanem olyan veszteségeket követelt volna, amelyeket elkerülni minmindenképen elsőrendű feladat volt. Az igyekezetnek tehát arra kellett irányulnia, hogy támadásunk az ellenséget túlszárnyalja, megkerülje s így vagy visszavonulásra kényszerítse, vagy hátbatámadja.

A terep ismerete alapján úgy látszott, hogy erre a feladatra a déli, erdővel fedett szárny az alkalmasabb. Annál is inkább, mert itt a Starostyna \triangle 1229-et elérve, mindenütt az uralkodó magaslati vonalat követhettük s ezzel az ellenség számára a közbenső állások elfoglalását rendkívül nehézzé tesszük. Vagyis az ellenség a zolobinai állás elvesztése után komolyabb ellenállást már csak a határon túl tud kifejteni.

Másik nagy előnye volt ennek az irányynak az,

hogy itt biztosítva van a Guillaume-különítménnyel való összekötetés, és összműködés. De természetesen erősnek kellett megtartani az arccsoportot is, hogy magunkat észak felé is biztosíthassuk, az esetleges ellentámadást eháríthassuk és főként, hogy az egyedül használható átfutó útvonalat, mely az egész hadosztály élettere volt, teljes bizonyossággal a kezünkben tarthassuk.

Ezen az erdős, hegyes terepen igen nehéz a vezetés. Az eredeti csoportosításon változásokat keresztülvinni alig lehet, vagy ha igen, akkor is csak nagy fáradság és idővesztéssel lehetséges. Az ilyen terep rendkívül nagy önállóságot és öntevékenységet követel tehát a parancsnoktól s igen nagy megbízhatóságot a csapattól.

A hadseregcsoport parancsnokság ezeket a tulajdonságokat a kiváló 38. hadosztály derék csapataiban és parancsnokaiban feltételezte. Bízott helyi ismeretekben, hiszen tudta, hogy ezt a terepet immár harmadszor rójják végig igen nehéz harcokban. Először szeptember végén és október elején jártak itt, mikor előnyomultak Podbuzig, másodszor pedig november közepén a Sóslakig történt visszavonulás során jártak be ezt a földet. De főként bízott a hadseregcsoport parancsnokság abban, hogy miután a hazai föld felszabadításáról van szó, a hadosztály minden katonája a legnagyobb lelkesedéssel teljesíti kötelességét.

A támadásnak december 2.-án kellett megindulni. A fenti megfontolások alapján Szurmay altábornagy úgy intézkedett, hogy a főerő a 75. dandár, Wolosate felé való biztosítás mellett, az Ungvölgy mentén és attól északra nyomul előre. A 23. ezred az

1/23. menetzászlóaljjal összhangban a Guillaume-különítménnyel a \diamond 1069— \triangle 1229. Starostynán át megy előre, míg a 24. ezred az 1/24. menetzászlóaljjal és a 11/24. hadtápszászlóaljjal egyelőre tartalékban marad a 75. dandár mögött.

December 2.-án a rendelkezésnek megfelelően a Lehmann- és Attems-csoport az ellenséget a határon túlra szorította vissza, a 38. hadosztály támadása pedig a betegen fekvő Szurmay altábornagy helyett báró Botthmer Árpád tábornok közvetlen vezetésével erélyesen megindult.

Az ellenség első vonalait kiürítette és Zolobinára és attól délre visszavonult, de itt sem tudott megállapodni, mert balszárnyát a 23. ezred átkarolta s veszélyes helyzetéből menekülendő, további visszavonulást rendelt el. Ezen a napon a Lehmann- és Attems-csoportok kiváltak a Szurmay hadseregcsoporthoz kötelékéből.

DECEMBER 4. ESEMÉNYEI.

Ezen a napon a vezetést az Ung völgyében Nagy Pál tábornok vette át. Báró Botthmer tábornok pedig bevonult a 56. hadosztályhoz. Csapataink támadása a legerélyesebben folyt. A 22. ezred kétszáz foglyot ejtve, elfoglalta a Huszna-pataktól Nyugatra fekvő magaslatokat. A 24. ezred pedig az Opolonok 1028-at foglalta el. A parancsnokság a 24. ezredet az ellenség balszárnya ellen, a 23. és 22. ezredek között vetette harcba.

A kora délutáni órákban a 75. dandár az ellenséget a határon túlra vetette vissza. Éppen a 76. dandár bekanyarodását vártuk az ellenség baloldalaiba, amikor a 3. hadseregparancsnokságtól parancs érkezett. A támadást szüntessük be, egy megfelelő erejű különítményt az Ungvölgy elzárása céljából hagyjunk hátra, azután a 38. hadosztály zömét, amennyit csak lehet, azonnal vonjuk ki a harcból, még pedig oly módon, hogy december 5.-én estig a gyalogság Pegyvesvölgy és Csontoson, a tüzérség és vonatok pedig Nagybereznán, Kisbereznán és Bercsényifalván bevagonizálásra és elszállításra készen álljanak.

Szurmay altábornagy azonnal telefonon kereste

a hadseregparancsnokságot. Huszonnégy óra haladé-
kot kért, mert ennyi idő alatt az uzsoki ellenség tel-
jesen megverhető és messze visszaűzhető.

A válasz az volt, hogy a huszonnégyórás haladé-
kot nem adhatják meg, a csapatok elszállítását sür-
gősen vigyük véghez.

A biztos győzelmet tehát nem lehetett teljesen
kiaknázni. De meg volt az az öröm és lelkesítő tudat,
hogy Szurmay altábornagy hadseregszoport-parancs-
nok *hős honvédével a magyar földet teljesen meg-
tisztította itt is*. Külön öröm volt, hogy mindez *tisz-
tán honvédcsoportokkal* történt.

Egy hét leforgása alatt tehát valóságos könyök-
harcot folytatva, három helyen is kiűztük az ország-
ból az oroszokat, hadseregszoportunk Nyugaton
Szinna—Méhesfalva, Északon Telepocz—Zellőd, Ke-
leten pedig Uzsok környékét *tisztította meg az ellen-
ségtől*.

S már vitték is csapatai egy részét ugyanebből a
célből — egy negyedik helyre a hadsereg balszár-
nyára a Bártfánál is közben betört ellenség ellen.

A hadseregparancsnokság rendelkezésének értel-
mében Szurmay altábornagy december 5.-én beteg-
ágyából maga adta ki a parancsot az erők elosztá-
sára. Mindenekelőtt az Ungvölgyben visszamaradó
különítményt alakította meg Csermák ezredes pa-
rancsnoksága alatt. Vezérkari tisztül Mérey száza-
dost osztotta be a különítményhez, amely a követ-
kező alakulatokból állott:

A 21. honvédgyalozezred, az 1/23. tábori zász-
lólaj, az 1/24. menetzászlólaj és 11/24. hadtápszázlő-
aljak egy kombinált ezredbe összevonva. Szoták ,ez-

redes parancsnoksága alatt, továbbá az I/H. 2. lovasosztály, II/5. honvédayusosztály és V/11, hegyiüteg, 1/8. szaporészázad, 27. vonatszázad a megfelelő intézet- és vonatrészekkel. Ennek a különítménynek a feladata az volt, hogy az Ungvölgyet elzárják. E célból a különítmény megszállta a Zolobinát és az attól délre fekvő magaslatot, majd előcsapatokat tóit előre az ellenség megfigyelésére.

Az érintkezés fenntartására az Opolonék-re, az uzsoki hágóra, Kies-völgybe, Wolosate-ra és a Tinától délre fekvő -ψ- T35. magaslatra első csapatokat rendeltek. A 38. hadosztály zöme, tehát a 22. és 24. ezredek, a II. és III. 23. zászlóaljak, a 34-es tábori ágyusezred, és az 1/5. honvéd ágyusosztály, valamint a megfelelő intézetek és vonatok a megjelölt bera-kodási helyeken gyülekeztek, ahol december 5.-én este elszállításuk meg is kezdődött.

A beteg Szurmay altábornagy helyett, aki egyelőre Nagybereznán maradt, Nagy Pál tábornok és a vezérkari osztály autókon még december 5.-én este Kassára indult, ahová 6.-án reggel meg is érkezett.

Hogy ezt a merész csapateltolást s annak sürgős-ségét megérthessük, tudnunk kell a következőket: A 3. hadsereg parancsnoksága (Boroevic) már november 26.-án megkapta a hadseregfőparancsnokság értesítését, amelyek szerint a Boroevic hadseregtől balra álló 4. hadseregünk Limanovánál álló jobbszárnyán fontos akció készül az oroszok ellen. Ezt a hadműveletet a 3. hadseregnek azzal kellett támogatni, hogy lekösse a vele szemben álló erőket s így megakadályozza azt, hogy azokból bármi is kivonható és Nyugat felé eltolható legyen.

Ezt a feladatot természetesen csak támadással lehetett megoldani. Igen ám, de a 3. hadsereg zöme a III., a VII. és a IX. hadtestek, abban az időben támadásra nem voltak alkalmasak, sőt attól kellett félni, hogy ezek a kimerült és megviselt seregtestek tartani sem tudják majd magukat s így vissza kell őket vonni hátrább fekvő állásokba.

Minden attól függött tehát, hogy a hadsereg jobbszárnya, (a Szurmay és a Krautwald hadsereg-csoport) mire lesznek képesek. Ha ugyanis ezek hamarosan eredményt tudnak elérni, akkor magukkal előre ránthatják a többieket is. De az ellenkező eset azt jelentené, hogy a kezdeményezés kisiklik a kezükből, s az ellenség elhatározási és mozgási szabadsága felszabadul. S mindezekon kívül bekövetkezett volna az is, hogy 4. hadseregünk jobbszárnya támogatás nélkül a levegőben lógva, maga esett volna abba a csapdába, amit pedig az ellenségnek készített.

Végtelenül fontos volt tehát a két jobbszárny-csoport sikeres működése. Ezekről vártak mindent, ez volt a punctum saliens. A két jobbszárny-csoport, a Szurmay- és Krautwald-csoport működésétől függött nemcsak a 3. hadseregnek, hanem a 4. hadseregnek, sőt az egész téli hadjáratnak a sorsa is.

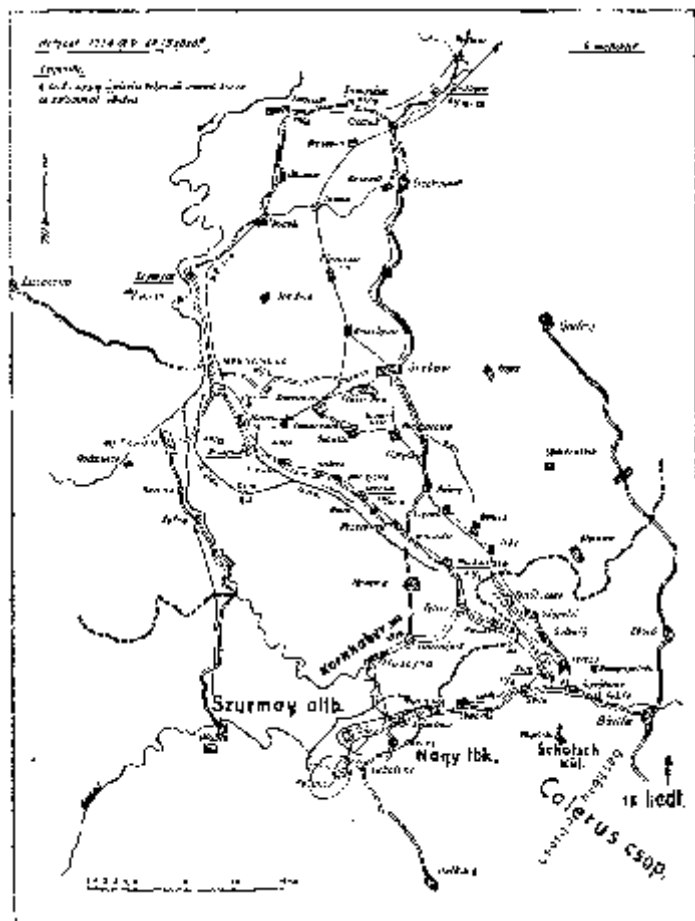
El lehet képzelni azt a feszültséget, amellyel a Szurmay—Krautwald-csoporttól a híreket várta a 3. hadsereg parancsnoksága.

De el lehet képzelni azt az örömet is, amely a méhesfalvi áttörésnek előbb a tervét, azután hatalmas eredményét üdvözölte. A Szurmay-féle jobbszárny győzelme tehát a 3. hadseregparancsnok-ílg számára a lehető legjobb időben történt. A XXIV.

Magyar 1214-1215 évi hadjárata

tervezet

1. sz. rajz - a hadjárat tervezet térképe

orosz hadtest visszavonulása folytán erői szabadultak fel. S ez annál fontosabb volt, mert a hadsereg többi része már alig tudta magát tartani, sőt a IX. hadtest napról-napra tért vesztett. A hadseregparancsnokság december 2.-án kénytelen volt a Krautwald-csoport további előnyomulását beszüntetni és négy zászlóalj kivételével az egész Kornhaber-hadosztályt Eperjesre rendelni. Egyedül a 38. hadosztályt engedte még előnyomulni, hogy az Ung völgyében tiszta helyzetet teremtsen és egyben eleget tegyen Pflanzler-Baltin kívánságának is.

De december 4.-én, éppen a támadás teljes sikerének kivívása és kiaknázása pillanatában kénytelen volt ezt is megállítani és zömét a harcból kivonni, hogy a hadseregfőparancsnokság sürgetésének eleget tegyen s a 4. hadsereg támogatása céljából a bal szárnyán Leluchow—Palocsa környékén, egy erősebb csoportot alkothasson. (Lásd V. vázlat.)

Ez annál is inkább sürgős volt, mert az oroszok magatartásából arra lehetett következtetni, hogy erőiket nyugat felé eltolják.

De mint később látni fogjuk, talán jobb lett volna ezt a csoportot már előbb, már az uzsoki támadás helyett, december 2.-án megalakítani.

VISSZAPILLANTÁS.

Mielőtt azonban a hadműveleteknek ezt az első szakaszát lezárnám, vessünk egy pillantást a velünk szemben álló ellenséges erőkre, és próbáljuk meg azok magatartását a mienkkel összehasonlítani.

A Kárpátokban november végén az oroszok velünk szemben mindenütt túlsúlyban voltak. Egyes helyeken ez a túlsúly az egységek számában nem jelentkezett, de jelentkezett a csapatok minőségében, a puskák és az ágyúk számában.

Abban az időben már ők is tisztában voltak az-
zal, hogy a fődöntés nyugaton Krakkó vidékén lesz. Hogy ezzel tisztában voltak, azt mutatja a törekvésük is, mely arra irányult, hogy mentől több erőt vonjanak ki a Kárpátokból, mentől több erőt tolganak el nyugat felé. Vagyis mint látnivaló, az ottmaradottak feladata teljesen azonos volt a mienkkel: megakadályozni, hogy mi a fődöntéshez való eltolás céljából erőket vonhassunk ki. Amint tehát a cél elérésére mi támadtunk állandóan, éppúgy nekik is támadólag kellett volna fellépniök. Ezt azonban nem mindenütt tették meg.

Így az Uzsok környékén működött és a hírek szerint két gyalog- és egy lovashadosztályból alakított

Eck-csoport tétlenségével módot és időt adott nekünk arra, hogy négy zászlóalj kivételével az egész 38. hadosztályt tüzéségével együtt Takcsány—Szinna környékére vihessük és vele az orosz 48. hadosztályt visszaűzhessük. Módot adott, hogy ugyanezekkel az erőkkel visszatérve az Ungvölgybe, az ottani elleniséget is a határ mögé vethessük vissza.

Az Eck-csoport tétlensége érthetetlen volt. Dec. 5-én sikerült kihallgatnunk egy táviratukat és ebből tudtuk, hogy az még mindig két gyaloghadosztályból, még pedig a 34. és 65. tartalékos hadosztályból állott. Egy ilyen erő, ha erélyesen és ügyesen vezetik, nagy zavarokat okozhatott volna az Ungvölgyben s a tőle nyugatra lévőekkel karöltve, megakadályozhatta volna erőink eltolását. És ez az eseményeknek egészen más fordulatot adott volna. Az Eck-csoport ezt nem tette meg.

De még csak azt sem tette, hogy egyik hadosztályát nyugat felé toltta volna el, pedig ismernie kellett a mi erőinket, tudnia kellett, hogy azokkal az adott helyzetben egy határon túlmenő hadműveletet nem kezdhettünk.

És neki némi területátengedés sem fájt volna annyira, mint nekünk, hiszen ő ellenséges országban volt. Nagy szerencse, hogy ezt mind nem tette és ezzel alkalmat adott nekünk arra, hogy rövid időn belül a háború legszebb és három legmerészebb akcióját hajthassuk végre, még pedig nagyrészt olyan csapatokkal, amelyeket sem szervezetük, sem felszerelésük, sem fegyverzetük nem arra predesztinált, hogy az első arcvonalban nyerjenek alkalmazást.

BÁRTFÁTÓL NEUSANDECIG.

Mint már említettük, Szurmay altábornagy betegen feküdt s helyette Nagy Pál tábornok indult el a vezérkari tisztekkel 5.-én este Nagybereznáról Kaszára a hadseregparancsnoksághoz. Egész éjjel autón ültek és 6.-án reggel érkeztek meg a parancsnokság székhelyére. A 3. hadseregparancsnoknál jelentkeztek, Boroevic gyalogsági tábornok azonnal fogadta őket és személyesen adott meg minden tájékoztatást.

Ugy intézkedett, hogy Nagy Pál tábornok Bengyel vezérkarhoz beosztott századossal, mint hadosztály vezérkari főnökkel és még egy vezérkari tiszttel a 38. hadosztály beérkezési helyére, Orlóra menjen, Szakáll vezérkari őrnagy pedig egy vezérkari tiszt kíséretében azonnal siessen Palocsára, Kornhaber altábornagyhoz, aki Szurmay altábornagy megérkezéséig a hadseregcsoporthadparancsnokságot vezeti. De arról, hogy a hadseregcsoporthadnak mi lesz a feladata,, nem szólt. A parancsot még ma megkapjuk — mondta, — amikor a helyzet már tisztázódott.

Az volt a benyomásunk, hogy a hadseregfőparancsnokság és a III. hadtest parancsnoksága között még nem tisztázták, melyik legyen a Szurmay hadseregcsoporthad alkalmazási iránya. Amidőn ugyanis de-

cember 5.-én este a 3. hadseregparancsnokság jelentette a hadseregfőparancsnokságnak, hogy a Szurmay hadseregcsoport Orló—Palocsa—Leluchow környékén megalakult (lásd 5. melléklet) s hozzáfűzte, hogy ez a csoport 7.-én megkezdte előnyomulását, ezt a főparancsnokság tudomásul vette. Amikor azonban az a hír érkezett, hogy 4. hadseregünk jobbszárnyát Limanovánál nagyobb ellenséges erők fenyegetik, amelyek egy dandár tüzérséggel Neusandecet már el is érték, a hadseregfőparancsnokság utasította 6.-án reggel a 3. hadseregparancsnokságot, hogy balszárnyával azonnal kezdje meg az előnyomulást Neusandec irányában. Ezt a parancsot azonban a 3. hadsereg parancsnoksága aggodalommal fogadta és kifejezést adott annak a meggyőződésének, hogy ha a 38. hadosztály zöméből és Kornhaber 51. hadosztályából alakult Szurmay hadseregcsoportot egyenesen Neusandec felé irányítja, akkor a hadsereg többi részével nem tud előre jutni. Különösen nem tiszta arc-támadással a Tapoly völgyön át. Mindezekon kívül még az a veszély is fenyeget, hogy a Szurmay csoport oldalmenete is veszélybe kerül, előbb jobbról, később pedig a hátában. Azért kérte tehát a hadseregfőparancsnokság döntését, hogy direkte alkalmazza-e a Szurmay-esoportot Neusandec irányában, vagy előbb annak segítségével tisztítsa meg az ellenségtől az időközben orosz megszállás alá került Bártfa környékét.

A hadseregfőparancsnokság döntését a 7.-én esti helyzettől tette függővé. Az ilyen döntés előidézésében nyilván az is szerepet játszott, hogy a 38. hadosztály zömének szállítása vasúttechnikai okokból ké-

sedelmet szenvedett és csak 8.-án reggel fejeződött be.

December 6.-án este a helyzet a következő volt: Mint az 5. számú mellékleten látható, a 4. lovashadosztály beérkezett Ó-Lublóra, az 51. Kornhaber-hadosztály négy zászlóalj kivételével Palocsa környékére, a 38. hadosztály zöme pedig még útban volt Orló—Leluchow-ra. Ugyanekkor egy lehallgatott rádiósürgöny alapján tudomást szereztünk arról, hogy milyen orosz erők állanak szemben a Boroevic hadsereg balszárnyával. E rádiósürgöny szerint Neusandec környékén a VIII. orosz hadtest, Bártfa környékén a 13. orosz hadosztály állott, a XIV. hadtest zöme és a 3. lövészdandár Bártfától keletre állt.

December 7.-én a Kornhaber hadosztály, melyhez közben a hiányzó négy zászlóalj is megérkezett, jobboldalának biztosítására Krecsalovics alezredes parancsnoksága alatt három zászlóalj Abroncsosra kikülönítve, Powroznik-Muszynara tolatott el. Ugyanazon napon a Nagy csoport, tehát a 38. hadosztály zöme, meglehetősen jelentős vonatkéséssel a Leluchow—Orló körletben gyülekezett.

December 8.-ra az az intézkedés történt, hogy a Nagy-csoport parancsnoksága alá rendelték az Abroncsoson lévő Krecsalovics-különítményt. Az így megerősített csoportnak az volt a feladata, hogy a Tapoly völgyben a műút mentén Gerlára támadjon. Ugyanekkor a Kornhaber hadosztályt a tyliczi hágóra irányították. Az intézkedés értelmében a szomszédos Colerusz csoportnak főerejével a Tapoly folyó és a Csergő hegység között Bártfára, a balszárnyán

levő Schotsch-különítménynek pedig Boglárkán át kellett előretörnien.

Az éjszaka folyamán, — ez 8.-án, hajnali két óra körül történt, — kezelőorvosa kíséretében megérkezett Muszynára Szurmay altábornagy. Minthogy lázmentes lett, orvosának tett azon Ígérete mellett, hogy nem fog a szabadban aludni, útnak indult orvosával és átvette a hadseregcsoporthoz parancsnokságát. (Lásd a 6. mellékletet.) Szurmay altábornagy utazásának és beérkezésének körülményeit naplójában és feljegyzéseiben a következőképen írja le:

„December 7.-én reggel indultunk el Nagybereznáról egy kis behúzott fedelű, Mária-üveges ablakú, elég szellős autóban Kassára. Azonnal jelentkeztem Boroevicnél. Boroevic igen nagy örömmel vette tudomásul érkezésemet és lelkendezve a következő szavakkal fogadott:

— A jó Isten küldött téged éppen most! Holnap kezdődik a Nagy- és Kornhaber-hadosztályok előnyomulása. Nagy-Orlóról nyomul előre Gerla irányába, Kornhaber pedig Muszynáról Tyliczre. Ebédelj nálunk, aztán menj azonnal Muszynára és maradj holnap annál a hadosztálynál. Minthogy igen sok ott a kózá, úgy sem fogtok túljutni Tyliczen.

Azt is elmondotta, hogy a hadseregfőparancsnokság folyton Neusandec irányában sürgeti a segítséget, mert Limanovánál igen kritikus a helyzet.

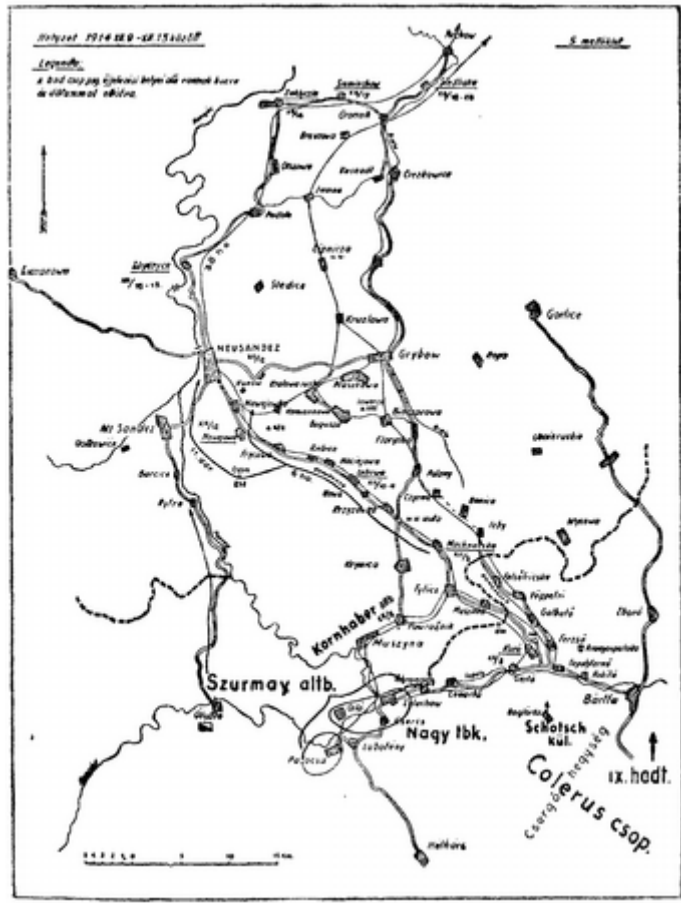
A meghívásnak megfelelően Kassán ebédeltem, aztán a parancs értelmében elindultam Muszynára. Este azonban Leluchownál a Poprád völgyében vezető keskeny utat a szintén észak felé iparkodó Kornhaber-hadosztály vonata foglalta el, úgy hogy előre-

Magyar 1914 280 - 27152000

5 méter

Legenda

A hat ország közötti határak körbe
a világhatárak körbe

jutni nem tudtunk. Nem tehetvén mást, besorakoztunk a vonatba és lassan lépésben tettük meg az utat Muszynáig.

December 8.-án hajnali két óra körül érkeztünk meg. Álmából felzörgettem Kornhabert és szállásán egy díványon aludtam néhány órát. Kornhaber már előző este kiadta az előnyomulásra vonatkozó intézkedéseket, de a részletek iránt nem érdeklődtem, mert a Boroevictől kapott információ nekem elég volt.“

NÉHÁNY FONTOS TUDNIVALÓ.

Mielőtt áttérnénk a további események tárgyalására, ismerkedjünk meg a Szurmay altábornagy hadseregcsoportjához beosztott Kornhaber-hadosztállal, a tereppel és az olyannyira fontos időjárási viszonyokkal.

A *Kornhaber-hadosztály* az 1914. októberében felállított 200 és 201-es megerősített önálló dandárból alakult. Ezeket a dandárokat a budapesti, szegedi és kolozsvári honvédkerületek póttesteinél éppen a Kárpátok védelme céljából állította fel a honvédelmi miniszter. A legénység már harctereket megjárta, sebesülésükből felgyógyult, harcedzett magyar honvédekből állott, tehát igen jó anyagból. De egyes zászlóaljknál túlnyomó volt a román nemzetiség. Sokszor az ötven-hatvan százalékot is meghaladta.

A tisztikar szintén harctereket járt, haditapasztalatokkal rendelkező tisztekből állott. Volt azonban néhány a törzstisztek között, akik ugyan igazi háborús lelkesedéssel mentek ki a harctérre irodai alkalmazásból, de már az első napokban kiderült róluk, hogy idegzetük és fizikumuk nem felel meg a harctér követelményeinek.

Rövidesen különböző betegségekkel kellett haza-

menniök, aminek folytán az első időben nagyon gyakran változtak az ezred- és zászlóaljparancsnokok. Ez természetesen késleltette az improvizált alakulatoknál az olyannyira kívánatos konszolidációt. De szerencsére lassankint talpraesett, aránylag fiatal, de a helyzet magaslatán álló tisztek kerültek az osztály- és csapatparancsnoki helyekre.

A csapatok ruházata, fegyverzete és felszerelése minden kívánalomnak megfelelő volt. De volt egy nagy hiányossága is a hadosztálynak, nélkülözte a lovasságot és a tüzérséget. Az előbbiből egy szakasnyi állt rendelkezésre, az utóbbiból összesen egy menetűteg. Ugyancsak nehezítette munkáját az is, hogy elégtelen volt a távbeszélő anyaga, s hiányos volt a törzsek összeállítása.

A hadseregcsoportnak *alacsony hegyvidéken* kellett az előnyomulást végrehajtania. Ezt az alacsony hegyvidéket több mint fele részében erdő fedte, ami ahogy már az Ung- és Ciroka-völgyi harcoknál elmondottuk — a vezetést és áttekintést igen megnehezítette. A terepemelkedések nem voltak ugyan túl magasak, de többnyire meredek, mélyen bevágott, szűk völgyekkel. Ezen a terepen a mozgás még a gyalogság részére is igen nehéz és teljesen kizárta a gyorsaságot. Annál inkább fennállott ez, mert ez időben a földet tizenöt-húsz centiméter magas hóréteg fedte, mely sok helyen megolvadva és újra megfagyva, szinte járhatatlanul síkosnak bizonyult. Helységek elég sűrűn feküdtek, de szétszórtan épültek és szegényesek voltak. Ebben az esetben azonban az volt a fontos, hogy épek, csapatok elhelyezésére al-

kalmasak legyenek s e tekintetben nem is mutatkozott nehézség.

De, mint mondtuk, annál rosszabbak voltak az útviszonyok. Különösen a magyar határon túl.

A Nagy-csoport menetvonalát alkotó országútól eltekintve, a térkép után elképzelt utak alig voltak útnak nevezhetők és járhatatlanságuk még azt a minimumot is meghazudtolta, amit a térkép után elképzeltünk. A völgyben levő utak egyúttal patakmedrek voltak, amelyek félig befagyva beszakadoztak. A magaslatokon levő utak pedig síkosságuk miatt voltak nehezen járhatók.

Az időjárás többnyire derűs volt, csapadékmentes, de az évszakhoz mérten elég hideg.

AZ ELINDULÁS.

Ezekkel a csapatokkal, ilyen terepen, a jelzett időjárási viszonyok között indultunk el december 8.-án. Szurmay altábornagy és törzse a Kornhaber-hadosztály főcsapatának élén lovagolt. A csoportparancsnokság Potyondy százados vezetésével egy zászlóaljat Muszynáról biztosítás és a Nagy csoporttal való összeköttetés céljából a 830-ra küldött.

Délig a menet simán és fennakadás nélkül folyt le. Csupán a biztosító csapatok üttek el kisebb elleneséges lovasosztagokat. Tyliczet elérve, a parancsnokság hosszú pihenőt rendelt el.

A csapatok ebédelni kezdtek. Egy húskonzervet fogyasztottak el. De alig ebédelték meg, egyszerre délfelől ágyúszó hallatszott, s egy hírszerző járőr máris jelentette, hogy Tapolytarnó—Rokito vidékét ellenséges csapatok tartják megszállva. Szurmay altábornagy azonnal felismerte a kedvező helyzetet. Az ellenség oldalában vagyunk. Ezt nem szabad javunkra kiaknázatlanul hagyni. Azonnal elrendelte tehát a menet folytatását, kelet-délkelet irányában az ellenség oldala felé. Még alkonyat előtt harcba bocsátkoztunk, és pedig Tanárky tábornok három zászlóaljjal Tapolytarnó—Rokito irányában, a Kamonec-

patak és az országút között, Kornhaber altábornagy pedig négy zászlóaljjal ettől balra.

A menet azonnal megindult. Az ellenség részéről tüzérségi tűz egyáltalán nem volt, a gyalogság tüze sem volt erős és a sötétség beálltával az is teljesen megszűnt.

Tanárky tábornok gyenge harc árán estig eljutott Tapolytarnóig, Kornhaber altábornagy pedig ellenséges behatás nélkül, de erős terepnehézséggel küzdve a Ferzsótól északkeletre fekvő magaslatokig jutott el előcsapataival, hogy később az egész csoport Aranyospatak környékén gyülekezzen, ahol azután éjjelezett is.

A Nagy-csoport Tapolytarnót érte el. Ezt azzal jelentettük a hadseregparancsnokságnak, hogy ha más parancsot nem kap a hadseregcsoport, akkor 9.-én reggel az ellenség hátába, Zbornó irányába folytatja a támadást.

De azonnal kaptuk a választ:

— Nem, más diszpozíció jön.

A Szurmay hadseregcsoport parancsnoksága Kúrón éjjelezett. Kilencedikén hajnalban kapta meg az előre jelzett parancsot, mely a következőképen szólt:

— *A hadseregcsoport egész erejével nyomuljon a lehető leggyorsabban Neusandecre, akadályozza meg ellenséges erőknek nyugat felé való eltolását és avatkozzék be döntően a 4. hadsereg harcába.*

Az ellenség veszélyeztetve érezvén jobbszárnyát, az éj folyamán Bártfa vidékéről is visszavonult, most már az egész 3. hadsereg is megkezdhetette 9.-én az előnyomulást az oroszok üldözésére.

A fenti parancs alapján Szurmay altábornagy,

akinek parancsnoksága alá rendelték most már a 6. honvédhuszárezredet is, december 9.-én délelőtt négy órakor adta ki Kurón intézkedéseit. Ez az intézkedés a következőképen szólott:

— A *Kornhaber*-hadosztály Galvatónél gyülekezik és annak északnyugati kijáratától a főcsapat élével délelőtt kilenc órakor elindul Végpetri—Felsőfricskén át a Czirna—Banica—Izby területre. De erős jobboldalvédet különít ki.

Nagy tábornok csoportja nyolc óra harminc perckor indul a Kurótól északra fekvő 460-tól Muszynka—Tylicz—Mochnaczka-n át s a Nowa Wies-W. H. Huta területbe nyomul.

A hadseregcsoport parancsnokság a Nagy-csoport főcsapatának élén menetel.

Felderítés: Kornhaber a menetvonalán és attól keletre a Zboro—Wysowa—Uscieruskie—Ropa vonalig, Nagy tábornok pedig az előbbihez csatlakozva, a Poprádtól keletre fekvő vízválasztó gerinc vonaláig.

Az intézkedés kiadásánál a hadseregcsoport parancsnokságot a következő szempontok vezérelték:

A legkényelmesebb és talán a leggyorsabb is az lett volna, ha az egész erőt a Nagy-csoport menetvonalán egy oszlopban meneteltetjük. De ez csak akkor lett volna alkalmazható, ha nem kellett volna félni a legközelebbi időben ellenséges behatástól. Ismerve azonban az oroszoknak a visszavonulásnál és utóvédharcokban való ügyességét és szívósságát, ilyen behatást biztosra lehetett venni. Az oroszoknak is időt kellett nyerni, fel kellett tételezni, hogy újra és újra állást foglal majd, csakhogy erőinket a limanovai

döntéstől a szomszéd 4. hadseregünk jobbszárnyán távol tartsa, saját seregének pedig időt adjon arra, hogy a döntést kedvező viszonyok között tudja kiüzdeni.

Az első este az orosz még a Tapoly-völgyben volt. A Szurmay hadseregcsoport tehát úgyszólván vele egymagasságban indult északnyugat felé. Valóságos versenyfutás kezdődött. Azzal is számolni kellett, hogy ha ilyen körülmények között az orosz Zborótól északra a Beszkiden megveti lábát, akkor a hadseregcsoportunk vele szemben oldalmenetet hajt végre. Tehát túlságosan érzékeny lett volna egy hosszú oszlopnak jobboldala, mert ezt az évszakhoz viszonyítva elég jó időben, a havas-fehér területen élénken dolgozó orosz repülők azonnal megállapították volna.

Több erős oldalbiztosító csoport kiküldésével ezt ellensúlyozni lehetett volna, de ennek alkalmazásától is tartózkodott a hadseregcsoportparancsnokság, nehogy az erőket szétforgácsoljuk. E meggondolások alapján adattak ki a rendelkezések úgy, hogy a kötelek épségben tartásával a hadseregcsoport két oszlopban, amennyire lehetett, egymáshoz közel meneteljen. Annál is inkább így kellett dönteni, mert a térkép szerint rosszabb útról csak a Kornhaber-hadosztály menetvonalán, Izby és Polany között volt szó, itt pedig a hadosztály egyetlen ütegét keresztül tudta segíteni, hiszen a magasságkülönbsétek sokkal kisebbek voltak, mint azok, amelyeket az Ung-völgy környékén szoktunk meg. (Akkor még nem tudtuk, hogy ennek az útszakasznak rosszasága minden képzetet felülmúlt.)

A két oszlopban való előnyomulásnak előnye is megvan, hogy arcban gyorsabban lehet széles vonalban felfejlődni és sokkal könnyebb a csoportosítás és a tartalékok kikülönítése. A jobb útra azért került a Nagy-csoport, mert több tüzéséggel rendelkezett.

Az intézkedésnek megfelelően történtek meg *december 9.-én a csapatmozdulatok*. A Kornhaber-hadosztály helyenkint rossz, szinte járhatatlan hegyi utakon, helyenkint patak medrében gázolva, teljesen kimerülve Cirnaig jutott. Nagy tábornok csoportja, melynek útközben gyengébb orosz lovasosztagokat kellett visszavetni, élével Krzysowkaig nyomult előre. A hadseregcsoportparancsnokság Mochnaezka-n éjjelzett. A balszomszéd 4. lovashadosztályt a Poprád völgyében a 13. orosz hadosztály részei feltartóztatták, a jobbról szomszédos Colerus-csoport azonban ellenállás nélkül vonult be Bártfára és konstátálta, hogy azt már előbb kiürítették az orosz erők, még pedig észak és északnyugati irányban.

A BÁRTFÁRA VALÓ BEVONULÁS HATÁSA.

Az a hír, hogy Colerus-csoportja ellenállás nélkül vonult be Bártfára s onnan az orosz erők északi és északnyugati Irányban elvonultak, igen nagy izgalmat váltott ki a hadsereg főparancsnokságnál. A főparancsnokság az oroszok elvonulását a 3. hadsereg késedelmeskedésének bűnéül rótt fel s nem gondolt arra, hogy ennek a hadseregnek a balszárnya már pár nappal azelőtt is teljesen leromlott állapotban volt, teljesen akcióképtelennek mutatkozott és csak azáltal, sőt éppen azáltal jutott lélekzethez, hogy a Szurmay hadsereg csoport megjelenése Bártfa környékén elűzte előle az ellenséget.

Az izgalom még Hötzendorfi Konrádot is magával ragadta. Sőt, meg nem érdemelt szemrehányások jöttek. Emlékirataiban a következőket jegyezte fel:

„— A3, hadsereg eddig három orosz hadtest elvonulását szalasztotta el és még sem jut előre, mint ahogyan kellene.“

A hadsereg főparancsnokság hadműveleti osztályának főnöke, Metzger, még élesebben kelt ki egy telefonbeszélgetés közben, amelyet a 4. hadsereg vezérkari főnökével folytatott.

— A 3. hadsereg — mondotta — bár a hadseregfőparancsnokság már december 5.-én jelezte a XIII. orosz hadtest eltolását, tovább folytatta téli álmát és a Bártfa ellen végrehajtott hadművelet keretében a hadseregfőparancsnokság jobb meggyőződésével ellenkező olyan mozdulatot hajtott végre, mely a Szurmay hadseregcsoportnak egy egész napjába került.

Szinte megfoghatatlan az éleseszű Metzgernek ez a kifakadása. Hiszen 7.-én ők hagyták helyben a Szurmay hadseregcsoportnak Bártfa irányába való előnyomulását. Ha akarták volna, módjukban lett volna az előbb beérkezett Kornhaber-hadosztályt, vagy ennek részeit az ellenség oldalának, a Tapolyvölgybe irányítani. Sőt ha a helyzet Limanovánál annyira kiélesedett, ezt a hadosztályt már 6.-án oda irányíthatták volna a legrövidebb úton.

A később beérkező 38. hadosztály zömét pedig küldhették volna Bártfa felé a Tapolyvölgy megtisztítására, illetve a Colerus-csoport tehermentesítésére. Első esetben egy, a második esetben két napot nyerhettek volna.

Mindezt persze könnyű utólag elgondolni, amikor a helyzet már Bártfa környékén tisztázódott. De a már alig használható IX. hadtestet addig magára hagyni és a napok óta visszaszorító erősebb ellenség mellett elvonulni, számukra nemcsak nagyon nehéz, hanem túlmerész vállalkozás lett volna. Ennek az ódiumát maga a hadseregfőparancsnokság sem vállalta.

Mindazonáltal emberileg érthető és megbocsátható a hadseregfőparancsnokság idegeskedése, hi-

szén akkor sorsdöntő órákat élt át és szorongva gondolt arra, hogy a háború elején megvert és óriási erőfeszítéssel újra talpraállított haderővel ismét vereséget szenvedhet, holott terve nagyszerű kilátásokra jogosít, egy ritkán kínálkozó alkalmat használhat ki: átkarolhatja a 3. orosz hadsereget, illetve szétválaszthatja a 3. és a 8. orosz hadsereget. E pillanatokban úgy érezte, hogy az ő remekül kieszelt terve 3. hadseregünk késedelme miatt meghiúsulhat, sőt mi kerülhetünk abba a helyzetbe, melyet főparancsnokságunk az ellenségnek készített elő. Mi kerülhetünk abba a helyzetbe, de még sokkal rosszabb viszonyok között, mélyen bent saját földünkön.

Nem lehet tehát csodálkozni, hogy ennek az idegességnek és türelmetlenségnek nyoma benne van a 3. hadsereg számára december 10.-re kiadott intézkedésében is. Az intézkedés vége ugyanis így hangzik:

„— A helyzet komolysága megköveteli, hogy a 3. hadsereg vessen gátat minden eszközzel a támadási lendület esetleges ellanyhulásának. A hadseregfőparancsnokság mindazoknak, akiket illet, a legnagyobbfoku rosszalását fejezi ki, hogy nemtörődömségükkel és tétlen magatartásukkal előmozdították az ellenség zavartalan cselekvési szabadságát, jöllehet a hadseregfőparancsnokság már december 5.-én jelezte, hogy ellenséges erők nyugat felé vonulnak“.

Ez a szemrehányás természetesen a legkevésbé sem érinthette sem Szurmay altábornagyot, sem alparancsnokainak bármelyikét, mert azok november 25. óta a szünetnélküli tevékenységnek és kezdeményezésnek példaképei voltak. Hogy a szemrehá-

nyás mennyire nem érintette Szurmayt és alparancsnokait, azt mi sem igazolja jobban, minthogy a 3. hadseregparancsnokság a szemrehányást Szurmaynak nem is továbbította. A 3. hadseregparancsnokság ugyanis tudta, hogy azokból a csapatokból, amelyek hetek, sőt hónapok óta szüntelenül kemény harcokban állottak és éjjel-nappal, vasúti szállítás utáni pihenés nélkül, az utolsó két napon is mindig 25 kilométeren felüli meneteket teljesítettek, már többet kipréselni nem lehet.

Ez így is volt. A rossz utakon küzdődő Kornhaber-hadosztálynál az is előfordult, hogy az egyik zászlóaljat teljes kimerültség miatt órákon át fekve kellett hagyni.

De nagyon jól tudta a 3. hadseregparancsnokság azt is, hogy az általános helyzetről teljesen tájékozott hadseregcsoporthadparancsnok, Szurmay Sándor, mindent elkövetett, hogy csoportja megfeleljen annak, amit tőle várnak.

December 10.re szóló intézkedésében — melyet december 9.-én este 19 órakor op. nr. 3000. szám alatt adott ki a 3. hadseregparancsnokság, — az ellenségről való tájékoztatás után figyelmezteti alparancsnokait arra, hogy a hadseregnek a következő napokon jóvá kell tenni mulasztásait, hogy kiérdemelje a hadseregfőparancsnokság teljes elismerését. Azután így folytatja:

— A Szurmay-csoport ma dicséretes, erőltetett menetben Nowawies—Czyrna vonalát érte el és holnap lehetőleg korán beavatkozik a Neusandec melletti harcba. A 6. hadosztály holnap reggel hat órakor indul és a Szurmay-csoport példáját követve, a

Tyliczi hágón át menetel W. H. Hutára. A IX. hadtest korán reggel indul, kiadós felderítés és biztosítás mellett kelet felé és anélkül, hogy engedné magát az ellenség által feltartóztani, lehetőleg messze menjen előre a Ropa-Gorlice vonal felé.

A rendelkezés nyilvánvalóvá teszi, hogy a szemrehányás a Szurmay-csoportra nem vonatkozott. De azért számunkra sem volt kellemes, mert az intézkedésből nem tűnt ki sem a IX. hadtest, sem a 6-os hadosztály indulási helye. Ez pedig azt jelentette, hogy nem tudtunk kombinálni azoknak napközi helyzetével. Tehát jobboldalunk eddigi bizonytalansága továbbra is fennmaradt.

DECEMBER 10. ESEMÉNYEI.

December 9.-én este 19 óra 30 perckor adta ki Szurmay Sándor altábornagy a következő napra vonatkozó intézkedéseket. Az intézkedések az eddigi keretben maradtak. *Nagy* tábornok csoportja zömével Krzysovka-ról Neusandec-re, Barabás százados pedig egy zászlóaljjal Altsandecre nyomuljon előre. Foglalja el az ottani átjárókat, szállja meg a várostól északra és északnyugatra fekvő magaslatokat. Előnyomulását még abban az esetben is feltartóztatás nélkül folytatnia kell, ha Kornhaber esetleg harcba keveredik.

Kornhaber altábornagynak ugyanis hadosztályával ezen a napon Czyrna-ról Piorunka—Polany—Florinka—Boguszán át Kunóvra kellett előnyomulni, még pedig azzal az utasítással, hogy jobboldalának és hátának biztosítása mellett tartóztassa fel a keleti és északkeleti irányból Neusandec felé esetleg előnyomuló erőket. Ezenkívül az is feladata volt, hogy *Nagy* tábornok csoportjának harcát megfelelően támogassa.

Eme intézkedések értelmében indult el a december 10.-i eseménysorozat. *Nagy tábornok* csoportjának menetét ismételten fel akarta tartóztatni a lóról

leszállt ellenséges lovasság. De az ellenséges erőket e csoport elő- és oldalvédjei mindannyiszor elűzték, úgyhogy fennakadás nélkül haladhattak tovább.

Tizenkét óra harminc perckor azonban Nagy tábornok jelentést kapott, hogy Fryczovától délre ellenséges gyalogság van védelmi állásban. Nagy tábornok azonnal felfejlődött és támadott. De a támadás csak lassan jutott előre, úgyhogy a csoport kénytelen volt harcalakzatban éjjelezni. Ennek főként az ellenséges tüzéség volt az oka, amely kitűnően működött és sikeresen lőtte a mi tüzéségünket. Egyik ágyunkat például Rybiennél közvetlenül Szurmay altábornagy és szűkebb törzse közelében lőtte széjjel.

Kornhafer hadosztálya Czjrnáról — hogy saját szavait használjuk — „út nélkül Piorunkától egy partak medrében, sokszor térdig érő fagyos vízben, egyenként szakadozva,“ volt kénytelen menetelni. Ilyen körülmények között főcsapatának éle csak 10 óra 15 perckor érkezett meg Polany templomához és csak egy órával később tudott elővédje felfejlődni Florynkánál az állásban levő oroszokkal szemben.

Kornhaber tábornok, a hadosztály parancsnoka, tájékozódás céljából előre lovagolt a Florynkától délnyugatra fekvő magaslatra.

A hadosztály vezérkari főnöke, Takácsy vezérkarhoz beosztott százados, az általános helyzetre való tekintettel, de egyben a hadseregcsoport parancsnokság intézkedésének szellemében is igen helyesen azt a javaslatot tette, hogy Florynkánál az ellenséggel szemben csak kellően megerősített elővédet hagyjanak, a hadosztály zöme azonban folytassa menetét

Polanytól Kamionkán és Boguszán át Kralovarusz-kára.

Amikor ezt a javaslatot tette, az az elgondolás vezette, hogy miután az ellenségnek kétségtelenül konstataálható a visszavonulási tendencia, nem valószínű, hogy nagyobb erővel támadni fog. S ha mégis tenné, akkor is a főmenetvonalától északkeletre mindig egy kedvező főtámadó csoportot alakíthat mindaddig, amíg a főcsapat vége túlságosan el nem távolodik a florynkai elővéd-csoporttól. Ez azonban, még ha be is következik, csak az esti órákban történhetik, amikor már az elővéd harca folyamán megmutatkozhat, hogy okvetlenül szükséges-e itt az egész hadosztályaal harcba lépni. Nem okosabb-e a Nagy csoporttal keresni időveszteség nélkül a csatlakozást.

A florynkai helyzet felderítetlen voltára való tekintettel sajnos, a hadosztályvezérkari főnök javaslatát a h. o. par. nem fogadta el. Ennek aztán az lett a következménye, hogy a Tanárky dandár sohasem érkezett meg a Nagy csoport támogatására, holott a hadseregcsoporthparancsnokság elrendelte és elvárta.

Az elutasított javaslat helyébe Kornhaber altábornagynak az a rendelkezése lépett, hogy a főcsapat a Plorynkától nyugatra levő erdőterületen tolódjék el, ez azonban az útnélküli, meredek, sikosoldalú és minden tájékozódást kizáró erdős terepen igen nagy időveszteséggel járt.

Markóczy alezredes a 410-es és 412-es zászlóaljakkal mint elővéd szerepelt. Az elővédet két jobboldalvéd-zászlóalj hosszabbította meg, a 408- és 409-

es zászlóaljok Borbáth százados parancsnoksága alatt. Ez a meghosszabbított elővéd, noha a főcsapat két élzászlóaljával, a 406-os és 407-es zászlóaljjal is megerősítették, nem tudott előre jutni. Így azután lassanként az egész hadosztály belekeveredett a flo-rynkai harcba s csak a bal oldal véd-zászlóalj, a 411-es számú, melynek parancsnoka Sauerwald százados volt, kapott olyan parancsot, hogy Kralovaruszka környékén biztosítsa a hadosztály részére a Neusandec és Grybovra vezető utakat. A parancsörtsízt azonban ezt a zászlóaljat hiába kereste, nem lehetett megtalálni. Új parancsal erre a feladatra a 405-ös zászlóalj rendeltetett ki, még pedig azzal az utasítással, hogy a 411-es zászlóaljjal vegye fel az összekötést.

A 405. zászlóalj ellenséges behatás nélkül haladt át Bobuszán, míg a főcsapat a 300. ezred 402, 403 és 404-es zászlóaljai, valamint a 414-es zászlóalj Byncarovánál harcba keveredett, mely csak este 21 óra körül ült el.

Az éjszaka folyamán a hadosztályparancsnokság, igen helyesen, parancsot küldött Tanárky tábornoknak, hogy amennyiben a harchelyzet megengedi, főerejével mintegy elővédviszonyban, vonuljon Kralovaruszka felé. Azonban a sötétségben Tanárky tábornokot nem találták meg s így ezt a parancsot nem teljesíthették.

Ez a tény egymagában igazolta, hogy kellően felszerelt és begyakorolt személyzettel ellátott távbeszélő osztag hiányában ilyen fedett, erősen átszegedett, hegyes-völgyes terepen, különösen éjszakának idején, milyen nagy nehézségekkel jár a parancsnokságok és a csapatok közötti összeköttetés.

Minden jelentés, még a legfontosabb is, csak több órai, sőt gyakran félnapos késéssel érkezett, s néha előfordult, hogy egyáltalán nem érkeztek a parancsnoksághoz jelentések és ugyanilyen sors érte a kiadott parancsokat is.

Végtelenül nehéz volt a vezetés.

Az előbb említett parancsból is kitűnik, hogy Kornhaber altábornagyban meg volt a szándék, hogy amennyiben a viszonyok tisztázódnak, csatlakozást keressen a Nagy-csoporttal. De a nem várt úttalan nehéz terepen az eltolódással járó idővesztés és főként a csatatér felszívó hatása, mely minden közelében levő erőt magához ragadott, megghiúsította elhátározásának végrehajtását. Ugyanezen a napon a 4. lovashadosztály egy Golkovice felől jövő támadás előtt kénytelen volt Barcziceről Rytroíg visszamenni. AIX. hadtest pedig két nap alatt csak 30 kilométerrel jutott előre Bártfáról s így nem támogathatta Kornhabert, ami természetesen döntő befolyással volt ennek következő napi ténykedésére.

A hadseregfőparancsnokság ezen a napon sem mulasztotta el, hogy a 3. hadsereg előnyomulását siettesse. Tizennégy órakor a következő táviratot küldte:

— Az orosz XXIV. hadtest Neusandec irányában vonuló előretörése megköveteli, hogy a 3. hadsereg feltartóztathatatlanul nyomuljon a Grybov—Gorlice—Zmigrod (Gorlicétől keletre) vonalon túl, vagyis északra, hogy egyrészt elejét vegye a Szurmaj-csoport veszélyeztetésének, másrészt pedig lehetetlenné tegye, hogy az ellenség Krosnon és Jaslón át (Gorlicétől északkeletre) a döntő harchoz csatlakozhassék.

A távirat értelmében a 3. hadseregparancsnokság december 11-re a következőképpen intézkedett:

„— A 3. hadsereg előnyomulása az ellenség hátába vezet és annak összeköttetéseit veszélyezteti. Az ellenség visszavonulása tehát rövidesen várható. Ezt a szerencsés hadihelyzetet minden egyes katonával meg kell értetni, mivel a csata és talán az egész háború kimenetele a hadsereg további menetteljesítésétől függ. Az előnyomulást tehát kíméletlenül folytatni kell és pedig a Szurmaj-csoport és a 4. lovas-hadosztály saját belátása szerint az ellenség hátába, a 6. hadosztály Grybovra, a IX. hadtest Ropa—Gorlicére. A Csermák-csoport továbbra is tartóztassa fel az ellenséget Uzsoknál.“

DECEMBER 11. ESEMÉNYEI.

A hadseregparancsnokság intézkedése alapján Szurmay altábornagy késő este kiadta intézkedéseit december 11.-re. Ezek értelmében a *Nagy-csoport* feladata változatlan, *Kornhaber* altábornagy, oldalának és hátának biztosítása mellett mielőbb és mentől nagyobb erővel karolja át a Nagy-csoporttal szemben harcoló ellenséget, még pedig balszárnyával a Frycovától északra fekvő 672-ön áthaladva.

Szurmay altábornagy egyidejűleg javaslatot tett a hadseregparancsnokságnak, hogy a Nochaczka-ra beérkezett 6. hadosztályt ne a hadsereg-csoporttól keletre fekvő Grybovra irányítsa, ahol az ottani kedvezőtlen út- és terepviszonyok hatásos közbelépését egy-két nappal késleltetnék, hanem a leg-rövidebb irányban Neusandec felé küldje.

A hadseregfőparancsnokság csakugyan még az éj folyamán intézkedett is és utasította a 3. hadsereg parancsnokságát, hogy a Szurmay-csoport gyorsabb előrehaladása érdekében a 6. hadosztályt bocsássa rendelkezésre, s azt Szurmay altábornagy saját belátása szerint használja fel.

Úgy is történt.

Az ellenség, mely körülbelül nyolc zászlóaljból,

négy könnyű és egy nehéz ütegből állott, szívósan védte több vonalon fekvő erős állásait. Csapatai a 3. lövész, a 13. gyaloghadosztály és a 10. lovashadosztály részei voltak. Ezzel a nagy erővel szemben a *Nagy-csoport*, mely hét zászlóaljából és hat ágyús ütegből állott, saját erejéből e napon sem tudott előre jutni.

Kornhaber altábornagy már reggel 8 óra 30 perckor jelentette, hogy hat óra óta élénk tüzérségi harcban áll. Jelentette, hogy az elfogott orosz katonák bemondása szerint vele szemben az orosz XXIV. hadtest három ezrede áll két tábornokkal. Később kiderült a valóság. Vele szemben állt az ellenséges 48-ik hadosztály. *Kornhaber* jelentette továbbá, hogy az élelmezés csak egyes csapatoknál volt lehetséges, de csapatai, bár fizikailag elgyengültek, jól tartják magukat.

Tanárky tábornokot öt zászlóaljjal Kamionka W. K.-ra irányították azzal a paranccsal, hogy a A± 672-ön támadja oldalba a Navojova—Pryczovánál álló ellenséget s ezzel támogassa Nagy tábornokot.

Ebből a jelentésből ugyan nem tűnik ki, hogy honnan és mikor indult el Tanárky, de mindenesetre feltehető volt, hogy az indulás az előző napon kiadott intézkedés értelmében korán reggel megtörtént. Annál is inkább, mert ha nem így lett volna, erről nyolc óra harminc perces jelentésében *Kornhaber* altábornagy megemlékezett volna.

De még ha később indult volna is Tanárky tábornok, akkor is el kellett volna érnie déltájban Kamionka W. K. környékét, hiszen az mindössze tizen-

négy-tizenöt kilométernyire volt. Tehát déltájban közbe kellett volna lépnie Nagy tábornok harcában.

Szurmay altábornagy abban a biztos reményben, hogy ez a legközelebbi időben be is következik, ennek megfelelően adta ki intézkedéseit a nála déltájban Ribyennél jelentkező Gelb altábornagynak, a 6. hadosztály parancsnokának.

Az intézkedés úgy szólt, hogy a 6. hadosztály éldandárának az Ostra 838-on át délről kell átka-rolnia a Nagy-csoporttal szemben álló ellenséget.

Gelb altábornagy azonban nagy megdöbbenésünkre azt jelentette, hogy csapatai fáradtak s már ki is adta az intézkedést, hogy Rybien elérése előtt tartsanak hosszú pihenőt.

Szurmay altábornagy ennek ellenére utasította, hogy előnyomulását megállás nélkül folytassa. A hadseregfőparancsnokság parancsa szerint Neusandecet még ma el kell foglalni.

Korriliaber altábornagy ezalatt kénytelen volt a Grybów felől jövő erős ellenséges nyomásra kilenc és fél zászlóaljjal Plorynkától északra felfejlődni és támadni.

De tüzésége nem volt, a csapatok fáradtak voltak, a jobbszomszéd IX. hadtesttől várt oldalazó hatás elmaradt és a támadás nem tudott előrejutni. Mindössze a Floryda—Vyncarovai úttól északra erős állásban levő ellenséget közelítette meg, körülbelül három-négyszáz lépésre.

Potyondy százados azonban a 405-ös zászlóaljjal sikert ért el. Elfoglalta Kralovaruskát, a 411-es és a 403-as zászlóalj fele pedig, mely mint baloldal-

véd szerepelt, Kamionka W. K.-t érte el és előírás-szerűen érintkezésbe lépett Nagy tábornok csoportjával.

Szurmay altábornagy úgy az ismételt kiadott parancsok, mint Kornhabernek a már előbb említett nyolc óra harminc perckor kelt jelentése alapján teljes joggal várhatta, hogy Tanárky tábornok legkésőbb a déli órákban öt zászlóaljjal kelet felől átkarolóa,n beleavatkozik Nagy tábornok harcába, azt előrerántja s így még a kora délutáni órákban kezünkre kerülne Neusandec.

Ez a jogos föltevés készítette őt arra, hogy az egyetlen közelben levő és talán még használható csapatot, a *6. hadosztály 11. éldandárát* (Stöhr tábornok öt zászlóaljjal) a Nagy-csoporttól nyugatra az Ostra 838x\ -ra irányítsa.

Intézkedéseire a következő elgondolás is vezette:

A már most is fáradt *6. hadosztálytól* a decemberi rövid napon sokat már nem várhat. Tehát a leghatásosabbat kell megtennie, amit — ha a döntés bármi oknál fogva elmarad, — legalább ellenrendszabályokat vált ki az oroszokból és ezzel erőket von el a limanovai harctérről. Hisz az orosz repülők a havas harctéren mindent láthatnak. Taktikai szempontból is jobb volt ez az intézkedés, mintha a 11. dandárt bevetette volna a frontba, mert hiszen erős ellenséges tűzérési hatásnak tette volna ki, másrészt a Nagytól jobbra lévő szaggatott, járhatatlan terepen, ahol a vezetés is felette nehéz lett volna, egyáltalán nem volt kilátás a fáradt csapatok eljutására.

De így kellett intézkednie azért is, mert ezen a napon, december 11-én, végre joggal elvárhatta a jobb

szomszéd XI. hadtest megjelenését a harctéren s ezzel Kornhaber tehermentesítését és fölszabadítását, így kellett intézkednie azért is, hogy legyen egy erősebb csoportja, a Kamienica-patak és a Poprád-völgye között uralkodó magaslaton, mely, ha a Nagycsoporttal szemben álló SZÍVÓS ellenséget a Tanárky oldalazó támadása sem törte volna meg, nyugat felől átkarolhatta volna.

Ha pedig bekövetkezik az, hogy az ellenség időközben Neusandectől délre visszavettedik, akkor a Stöhr-dandár döntően avatkozhatik be a Poprád- és Dun a jecz-völgyében nehezen előrejutó erőink harcába, és Altsandecnél a nyugati partra átkelve, szélesebb arcvonalat teremt a túlsó oldalon.

Ha pedig az átkelés Neusandecnél nehézségekbe ütköznék, azt dél felől támogathatja. Végül ez az intézkedés arra is kitűnőnek ígérkezett, hogy a túlsó parton levő saját erőket tehermentesítse s azokat mint legközelebb lévőket előkészítse a Limanova irányában való előretörésre.

Ez pedig megfelel a főcélnak, mely állandóan szem előtt lebegett: a IV. hadsereg támogatásának.

De számításba vette Szurmay altábornagy azt is, hogy a 6. hadosztály 11. dandárának öt zászlóalja, mely aznap W. H. Hutától még csak tizenkét kilométert menetelt, hegyvidékhez szokott bosnyák és stájer csapataival, három-négy óra alatt megteszi a nyolc kilométer hosszú és négy-ötszáz méternyi emelkedésű utat. Annál inkább hihette ezt, mert ilyen teljesítményeket csapataink az Ung- és Ciroka-völgyekben szinte napról-napra produkáltak.

De sajnos a számítások nem váltak be. A dandár csak délután 18 és 21 óra között érkezett meg Ostrára és ott kimerülten táborba szállt.

De ugyancsak lemaradt a 6. hadosztály másik, v 12. dandára is, mely minden sürgetés ellenére Maciejovánál, a harctértől hat kilométerre, fekve maradt. Hogy ezek a csapatok mitől merültek ennyire ki, az ma sincs földerítve, hiszen Mochnaczka-tól, ahonnan a 3. hadseregparancsnokság intézkedése szerint aznap indultak, mindössze tizennégy kilométert kellett Maciejováig megtenniök, még pedig jó úton, kényelmes menetben.

Éppen ezért már az összehasonlítás kedvéért is, álljon itt a *Szurmay hadseregcsoport csapatainak teljesítménye* a legutolsó időben. A *Nagy-csoport* december 8.-án huszonnégy-huszonnyolc kilométeres menet után támadni tudott, 9.-én huszonhét-harminc kilométeres menet közben kozákokat üzött el, 10.-én pedig tizenhat kilométeres menet után harcba lépett, melyet azóta is állandóan vívott.

A *Kornhaber-hadosztály* 8.-án huszonnyolc-harminc kilométeres menetet tett, melyet kozákok nyugtalanítottak s közben harchoz fejlődött. Kilencedikén nagyon rossz úton tett meg huszonegy kilométert, 10.-én pedig úgyszólván út nélkül, patakmederben gázolva, lépett harcba s vívott azóta is állandóan kemény harcot — éhezve.

Minthogy, mint már említettük, Tanárky tábornok közreműködése elmaradt, ezen a napon is le kellett mondani Neusandec elfoglalásáról, amit pedig úgy Szurmay altábornagy, mint a magasabb parancs-

nokságok is emberi számítás szerint joggal remélhetek. Keserű csalódás volt ez, de ilyenekben sokszor részesítik a háborúban a csapatvezetőt rajta kívül álló tényezők, különösen ilyen esetben, amikor a terepnehézségek és a technikai felszerelés hiányossága annyira megnehezítette a vezetők és alparancsnokainak érintkezését, hogy sokszor a pillanatnyilag szükséges személyes befolyást is teljesen kizárta.

A HADSEREGFŐPARANCSNOKSÁG ROSSZALÁSA.

A hadseregfőparancsnokság, értesülve a 11.-én elért helyzetről, nagy csalódást érzett. Ezen a napon Neusandec elestét várta és nem ismerve az ezt hátráltató körülményeket, annak elmaradását szokatlanul éles formában adta a 3. hadseregparancsnokság tudomására.

A 3. hadseregparancsnokság azonban, jobban ismerve a helyzetet, és tudva azt, hogy Szurmay egyáltalában nem szorul biztatásra, a hadseregfőparancsnokság egyik közegének kifakadását nem is adta tovább, úgy hogy erről csak évek múltán értesültünk, az osztrák vezérkarnak a nagy háborúról szóló műve kötetében, mely egyébként e tárgyban magyar fordításban a következőket írja a hivatalos iratok alapján, teljes tárgyilagossággal, és pedig ezen kötet 807. és 808. lapján:

„ ... Minthogy a csoportparancsnok (Szurmay) számított a Kornhaber hadosztálynak északi irányból idejekorán való beavatkozására, a 6. hadosztálynak legközelebb rendelkezésre álló öt zászlóalját a menetvonaltól balra eső Ostra magaslatra azon szán-

dékkal toltta el, hogy azzal az oroszokat dél felől átkarolja.

Azonban nem várt események történtek. Már előző nap mutatkoztak Florynkánál ellenséges osztagok a Korhaber ho. oldalában, melyekkel szemben az elővédet le kellett kanyarodtatni. Szurmay elrendelte, hogy ott csak a legszükségesebb erők hagyassanak vissza, a zömmel avatkozzon bele meghagyás szerint a 38. hadosztály harcába. Kitűnt azonban, hogy az nem hajtható végre. Az oroszok oly hevesen törtek rá 11.-én a nagy hóban az erdős hegyes terepen magát nagy fáradtsággal előredolgozó Kornhaber hadosztályra, hogy a már, megparancsolt irányban Kamionka W. K. felé irányított részek is harcba keveredtek Florynkánál és résztvettek az oldaltámadás elhárításában.

Nemsokára tisztábban lehetett látni. Az orosz XXIV. hadtest 48. gy. hadosztályának részei voltak azok, amelyek a Szurmay számítását keresztülhúzták. A 38. hadosztály magára hagyva Nawojowa-nál nem tudott tért nyerni, a 6. honvédhadosztálynak az Ostrán át irányított részei pedig csak nehéz küzdelemmel és már a sötétség beállta után tudtak az Ostrára feljutni. Ezen hadosztály többi része pedig kimerülve, hosszú pihenőt volt kénytelen tartani a menetvonalán. Ezzel minden reménye eloszlott annak, hogy Neusandecet, amelynek házai messziről odalátszottak, még 11.-én bevegyék.

A hadseregfőparancsnokság nagyrészt nem ismerve azon körülményeket, amelyek azt befolyásolták, igen elégedetlen volt ezen helyzettel s szigorúan meghagyta a 3. hadseregparancsnokság egyik,

12.-re virradó éjjel a telefonhoz hívott vezérkari tisztjének, hogy a csoportparancsnokot ismételten utasítsák sürgős előnyomulásra. Az erre vonatkozó parancsok azonnal kiadandók.

A hadvezetőségnek a Szurmay-csoportnál történetek feletti bosszúsága a valódi helyzetről való tájékozatlanság mellett azon aggodalomból származott, hogy Galíciában a győzelem a tizenegyedik órában csúszhatik ki a kezéből, egy ilyen siker pedig az északi hadszíntéren annál is fontosabb volt, mert éppen abban az időben érkezett hír Szerbiából, hogy az 5. és 6. hadseregek teljes visszavonulásban vannak a Szávához.

Végül az osztrák vezérkari munka említett kötetének 813. lapján találjuk a következő összefoglalást, a limanovai harcokról:

„ ... Az események azonban tetőpontjukat akkor érték el, mikor december 12.-én az Arz és Szurmay tábornokok csapatai Limanovánál és Neusandecnél megrohanták Dimitriew és Bruszilow belső szárnyait. S minthogy ezen döntés ideje teljesen összeesett a keleti német hadseregnek Varsótól nyugatra kivívott sikerével (lowiczi csata december 6—12.) joggal mondható, hogy ezzel lezáródott az orosz hadjáratnak szeptemberben megkezdett második fázisa.“

Mindez eléggé tiszta helyzetet teremt. Még sem lesz felesleges felhozni azt, hogy éppen a hadseregfőparancsnokság nagy türelmetlensége idejében, december 11.-én este már az orosz is elindította a visszavonulásra szóló parancsát s arra az impulzust nem utolsó sorban a Szurmay-csoport makacs támadása és a 11. dandárnak, az orosz repülőök által a jó idő-

ben azonnal észrevett megjelenése adta meg. Ennek iránya ugyanis éppen a legérzékenyebb külső nyugati szárnyat fenyegette átkarolással.

De nem lesz felesleges ideiktatni a 3. hadseregparancsnokságnak az átcsoportosítás alkalmával december 28.-án kiadott búcsúparancsát sem, amely így szól:

„Nehéz szívvel látom a Szurmay altábornagy parancsnoksága alatt álló csapatokat a hadsereg kötelességéből kiválni. A magyar honvédekből és új alakulásokból álló seregtestek, a homonnai, szinni és cirokafalui győzelmek óta diadalról-diadalra siettek, Neusandecnál döntőleg közbeléptek a 4. hadsereg harcába és a továbbiakban önfeláldozó magatartásukkal, a hadsereg összhadműveletein belül, a legszébb eredményeket érték el. Szívesen emelem ki különösen Nagy tábornok csapatainak kiváló teljesítményeit és a m. kir. 24. honvédgyalozezred csodálatraméltó hősiességét.

A hazának tett szolgálatokért köszönetet mondok minden parancsnoknak és a csapatoknak, különösen pedig kiváló vezérüknek, Szurmay altábornagynak és további működésükhöz hadiszerencsét kívánok nekik.“

De nem is akart Szurmaytól megválni Boroëvic. Alig három hét múlva visszakérte őt, — közben a 4. hadseregparancsnok vezénylete alá került az Ungvölgyi hads. csoport parancsnokaként — azzal indokolva meg kérését a hads. főp. előtt: „Részemre Szurmay kétszeres erőt jelent“, amit egyébként Boroëvic egy magánlevelében, közvetlenül ugyanilyen szavakkal közölt Szurmayval is.

DECEMBER 12. ESEMÉNYEI.

Csak ezen nap reggelén jutott Szurmay altábornagnak tudomására, hogy a *Tanárky-dandár* is Florynkánál harcba elegyedett és így abból öt zászlóalj helyett csak egy zászlóalj érkezett későn este Kralowaruskára, egy és fél zászlóalj pedig Kamionka W. K.-ra.

E hírre a *6. hadosztály 12. dandárét* a fenti két és fél zászlóaljjal együtt a Nagy csoporttól keletre vetették harcba.

Ugyanekkor tudta meg Szurmay altábornagy azt is, hogy a *Stóhr-táandár* előző este csak az Ostraiig jutott és ott táborba szállt.

Ez a dandár parancsot kapott, hogy Altsandecen át nyomuljon a Dunajecztől nyugatra fekvő magaslatokra. A megáradt Dunajeczen azonban a dandár nem tudott átkelni és pár órai késedelemmel, Neusandecre vett irányt, melyet 10. százada Plicher őrnagy parancsnoksága alatt a kora déluáni órákban a Nagy-csoporttal egyidejűleg el is foglalt és körülbelül ezer foglyot ejtve felvette az összeköttetést a 4. hadseregünk jobbszárnyán levő 39. honvédhadosztálynak egy Limanova felől odaérkezett különítményével.

Kornhaber előtt az ellenség délelőtt 9 és 11 óra között szintén kiürítette állásait s Grybow felé vonult vissza. Ezeket Markóczy alezredes parancsnoksága alatt két és fél zászlóalj üldözte, míg a többi Tanárky tábornok parancsnoksága alatt Kralowaruskánál gyülekezett és ott is éjjelezett.

Megmozdult tehát végre a szívósan védekező orosz vonal és mindenütt sietve visszavonult. Megszűnt az a nyomasztó érzés, amely a hadseregfőparancsnokságtól lefelé minden parancsnokra ránehezedett, aki ismerte a helyzetet és érezte a felelősség súlyát.

Szinte az óramű pontosságával egyidejűleg történtek úgy Neusandecnél, mint Limanovánál a két orosz hadsereg belső szárnyai ellen intézett megkeverülő mozdulatok és így teljesen egy időben kényszerítették az oroszokat a gyors visszavonulásra. Nem lehet eldönteni, hogy melyik helyen határozta el magát előbb erre az ellenség és hogy melyik csoport volt a másiknak indirekte segítségére. De erre nincs is szükség. Büszkén mondhatjuk, hogy mindkét helyen magyar csapatok voltak azok, amelyek szívósságukkal és hősiességükkel kikényszerítették az oroszokkal szemben kivívott első nagy kihatású győzelmet.

DECEMBER 13. ESEMÉNYEI.

A visszavonuló ellenséget *Kornhaber* hadosztálya Kruzlowa-Lipnicza W. K.-Jamma-Polichtyn keresztül, *Nagy* tábornok csoportja Zbyszice—Olszowa—Zakliczyn át üldözte. Nehéz terepen súlyos harcokat vívtak és naponta több száz foglyot ejtettek. E harcok leírása azonban már kívül esik jelen munka keretein.

VISSZAPILLANTÁS.

Amint a leírottakból látszik, a Szurmay-hadseregcsoporthoz, amelynek elsejének magvát, a másodiknak pedig egész erejét honvédcsapatok adták, két térbelileg egymástól távol fekvő magyar vidéket tisztított meg rövid időn belül az ellenségtől. Azután pedig erőltetett menetben, erélyes előretöréssel magára vont és lekötötte azokat az ellenséges erőket, melyek a saját 4. hadsereg jobbszárnya ellen voltak irányítva, így tehermentesítve azt, képessé tette arra, hogy a vele szemben álló ellenséget legyőzze és visszavonulásra kényszerítse. És mindezt alig tizenkilenc nap alatt.

Lehet, hogy az eredmény nem volt oly átütő erejű, mint amilyent a hadseregfőparancsnokság várt, de ez nem a Szurmay-hadseregcsoporthoz, mert még abban az esetben is, ha ennek a csoportparancsnokságnak minden számítása és remény-sége bevált, vagyis a kiadott rendelkezések pontosan végrehajtottak volna, még akkor is csak egy nappal előbb foglalhatta volna el Neusandec-et és csak egy nappal előbb történt volna meg az, ami tényleg bekövetkezett. Hadászati áttörés és a két orosz hadsereg szárnyainak teljes széjjelválasztása Lima-

nova—Neusandec-nél, a 39. hadosztály nélkül, amely szintén csak december 11.-én érkezett be a döntéshez, a meglévő csekély erőkkel és fáradt csapatokkal, de még fáradtabb szomszédokkal, vagy különösen egy Tannenberg-szerű eredmény, mint amüyet egyesek reméltek, semmi szín alatt sem lett volna elérhető.

Az oroszok mindenütt túlerőben, tüzérségi fölényben és töretlen állapotban voltak, hiszen december 8.-ig a 3. hadsereg zöménél, vagyis a közepén és balszárnyon ők voltak előnyomulásban. Azonkívül pedig itt Bruszilow kezében volt a vezetés, aki nemcsak a könyörtelen támadásra, de a körömszakadtig való szívós védelemre is rá tudta kényszeríteni csapatait.

Teljesen tájékozott volt a vele szembenálló erőről, tudta, hogy mit várhat azoktól és a saját seregétől és mint jó vívó, éles szemmel figyelte és tartotta fenn a menzurát.

De az orosz hadseregfőparancsnokság részéről sem tételezhető fel, hogy bevárta volna egy nagyobb katasztrófa bekövetkezését, hiszen mi sem volt neki könnyebb, mint a Limanova—Neusandec-nél kidudorodó vonalat északkelet felé visszavonva, megrövidíteni s ezáltal a két szomszéd (a 3. és 8.) hadsereg belső szárnyát szorosan összezárni.

Amint azt az utolsó pillanatban meg is tette. Hogy azt éppen a legutolsó pillanatban tette, annak valószínűleg az volt az oka, hogy ő maga is át-törést akart Limanovánál végrehajtani, amire a Szurmay-hadseregcsoport megjelenése előtt jogos reményei is lehettek.

Pár napi időnyereséget és esetleg nagyobb ered-

ményt csak úgy lehetett volna elérni, ha a Ciroka-völgyi győzelem után, november 30.-án azonnal megalkítják és a 3. hadsereg balszárnyára viszik a második Szurmay-hadseregcsoportot, ahelyett, hogy a 38. hadosztályt még napokig az Ung völgyében foglalkoztatták, amelyet végre is ott kellett hagynia.

Ebben az esetben a csoport már december 2.-án, tehát hat nappal előbb avatkozhatott volna be a hadsereg balszárnyának harcába, vagy egyenesen Neusandec-re irányítva, már december 7—8. táján döntőleg léphetett volna fel Limanova környékén.

Az elért eredmény azonban az erőviszonyokhoz mérten így is nagyszerűnek mondható, amit Limanovára vonatkoztatva nemcsak a 3. hadseregparancsnokság emel ki már idézett bucsúiratában, hanem Németországban megjelent háborús művek is.

Még ma is öröm és büszkeség tölti el a Szurmay-hadseregcsoport minden volt tagját, ha arra gondol, hogy honvédek hajtották végre ezeket a páratlanul szép hadműveleteket és honvéd testvérek voltak azok is, akik a limanovai diadalmas győzelemről jöve, a lelkesedéstől mámorosan szorítottak velük kezét a neusandeci hídon.

ZÁRSZÓ.

A világháború történetének legnehezebb és mégis legszebb, leg dicsőségteljesebb napjai elevenedtek meg ezeken az oldalakon. Azok a napok, amelyekben az a feladat állott nagyszerű magyar honvédőink előtt, hogy az ország megszentelt földjéről űzzék ki a túlerőben lévő ellenséget.

Az uzsoki hősköltemény elevenedett meg, melynek hőse vitéz Szurmay Sándor báró, aki honvédéi élére állva három hét leforgása alatt megtisztította az ellenségtől Magyarország területét.

Vitéz Szurmay Sándor báró, a magyar hadvezériszeni csodálatos megtestesítője olyan csapatokkal és olyan körülmények között indult el a nehéz feladat teljesítésére, amelyek inkább rejtették magukban a bukás, semmint a diadal lehetőségét. De vitéz Szurmay Sándor báró mégis vállalkozott a feladatra! Vállalkozott, mert tudott valamit, amit az edAig ebben a körzetben parancsnokló, nem magyar származású hadvezérek nem tudhattak: tudta, hogy ezt a harcot nem az dönti el, mennyi az ágyúja, mennyi a fegyvere, mennyi a csapata! Tudta, hogy ha a felszerelés hiányos is, olyan fegyver van kezében, amellyel kiegyenlíthet minden túlerőt. S ez a fegyver: az

ökölbe szorult, akadályokat nem ismerő magyar kéz, mely tulajdon hazája felszabadításáért küzd!

Igen, ez volt vitéz Szurmay Sándor báró és honvédei legerősebb fegyvere! A tudat, hogy most a miénkről, magyar földről van szó, hogy most magyar testvérek magyar életének megmentése a feladat! S mivel Szurmay Sándor báró mint katona is igen jól tudta a mesterségét, lehetetlen volt, hogy — ne győzzenek!

Ezeknek az napoknak a történetét jegyezte fel losonczi Szakáll Kálmán vezérkari ezredes, Szurmay Sándor vezérkari főnöke, aki azonban sajnos ezen művek kiadását már nem élhette meg. Nekem jutott a megtisztelő feladat, hogy értékes feljegyzéseit sajtó alá rendezzem. A feladatot elvégeztem.

Munkámban egy cél vezetett: hogy a sokhelyütt katonai műnyelven megírt hadtörténeti képet olyan nyelvben oldjam fel, melynek segítségével megértő olvasója, közvetlen részese és újraélője lehet a csodálatos hőskölteménynek nem csak a világháború egykori egyszerű katonája, hanem annak gyermeke, késői utóda is. Tehát minden különösebb katonai előképzettség nélkül: minden magyar.

Mert ennek a munkának nagyobb feladata van, mint az, hogy tájékoztassa a katonai, hogy úgy mondjam „szakközvéleményt” Ennek a munkának él kell jutnia a legegyszerűbb magyar asztalára is, hogy olvasva e küzdelem hősi szépségeit — megtanulja milyen az igazi hazaszeretet.

VÁNDOR KÁLMÁN.